

A MINISZTERTANÁCS MUNKAPROGRAMJA

ELFOGADTA AZ ORSZÁGGYŰLÉS
1987. SZEPTEMBER 16–19-EI ÜLÉSE

**GRÓSZ KÁROLYNAK, A MINISZTERTANÁCS
ELNÖKÉNEK EXPOZÉJA**

**KÁDÁR JÁNOSNAK, AZ MSZMP FŐTITKÁRÁNAK
HOZZÁSZÓLÁSA**

A MINISZTERELNÖK VITAZÁRÓ BESZÉDE

A MINISZTERTANÁCS MUNKAPROGRAMJA

KOSSUTH

A Minisztertanács munkaprogramja

**Elfogadta az Országgyűlés
1987. szeptember 16–19-ei ülése**

A kiadásért felel a Kossuth Könyvkiadó igazgatója

Szikra Lapnyomda (87–1650)

Felelős vezető Csöndes Zoltán vezérigazgató

Szerkesztette Dús Ágnes

Műszaki vezető Bereczki Gábor

Műszaki szerkesztő Székffy Gyula

Terjedelme 5,6 (A/5) ív

ISBN 963 09 3231 8

(4477)

Grósz Károlynak, a Minisztertanács elnökének expozejá

Tisztelt Országgyűlés!

Először nyílik alkalmam e történelmi falak között a képviselőkhöz és – a tömegtájékoztató segítségével – honfitársaimhoz is szólni. Nem tagadom, hat rám a hely szelleme és az alkalom ünnepélyessége. A kötelességtudat viszont arra int, hogy kerüljem a pátoszt, a nagy szavakat, és fegyelmezetten koncentráljak a rám bízott feladatra, amelyhez jobban illik a kemény, de őszinte szó, az igazság kimondása, mint az emelkedett hang.

Szeretném megköszönni az Országgyűlés nyári ülészakán irántam kinyilvánított bizalmukat. Egyhangú szavazatukkal megtisztelték, ugyanakkor súlyos kötelezettségeket róttak rám és rajtam keresztül a kormányra. Tudatában vagyok annak, hogy az a helyzet, amelyben most élünk és dolgozunk, mindnyájunktól elvi szilárdságot, következetességet, nyíltságot és megújulási képességet követel. Meggyőződésem, hogy pártunk XIII. kongresszusának szellemében, közös összefogással képesek leszünk kivezetni az országot a jelenlegi nehéz helyzetből, és megteremtjük a kibontakozáshoz szükséges feltételeket.

Az elmúlt két és fél hónap alatt többen megkérdezték: a Minisztertanács új elnöke megválasztásakor miért nem hirdetett új kormányprogramot? A válasz az, hogy a kormánynak a parlament által jóváhagyott programja van, az országnak pedig törvénybe iktatott ötéves terve. Az ugyan sajnos valószínűnek látszik, hogy a bennük szereplő mértékeket nem érjük el, de a kitűzött stratégiai irányok ma is érvényesek. Ezért új program helyett most egy olyan dokumentumra van szükség, amely irányt ad a kormányzati cselekvéshez, és a Központi Bizottság július 2-ai állásfoglalásából kiindulva elősegíti a gazdaság stabilizálását, megalapozza a kibontakozást. Ilyen munkaprogram elkészítésére kapott megbízást a kormány, és

ennek megfelelő javaslatot terjeszt most jóváhagyásra az Országgyűlés elé.

Szóbeli bevezetőmnek az a célja, hogy megírdokoljam a benne foglaltakat, megkíséreljem szándékainkat megvilágítani, és céljainkhoz megnyerni az önök és minden felelősen gondolkodó honfitársunk támogatását. A munkaprogram és a szóbeli kiegészítés nem öleli fel a kormány egész tevékenységét, mindenekelőtt a gazdaság és az irányítás kérdéseivel foglalkozik, mivel kiigazításra e területeken van szükség. Amennyiben az előterjesztést a tisztelt Országgyűlés elfogadja, akkor azt – a szükséges módosítások elvégzése után – nyilvánosságra hozzuk, hogy ezáltal is lehetővé váljék társadalmi ellenőrzése.

Az írásos előterjesztés tervezetét – mintegy háromezer résztvevővel – több mint félszáz fórumon: a megyei képviselőcsoportok, a megyei párt-végrehajtóbizottságok, a Hazafias Népfront, a Szakszervezetek Országos Tanácsa, a Kommunista Ifjúsági Szövetség, a Magyar Kereskedelmi Kamara, a Termelőszövetkezetek Országos Tanácsa, a Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetsége, a Magyar Tudományos Akadémia vezető testületeinek tanácskozásain és más üléseken több alkalommal vitatták meg. Ezenkívül számos közéleti személyiség, szakember, tudós, gazdasági vezető, munkás mondott véleményt, adott meggyőző tanácsokat.

Nagy segítségünkre voltak a sokszor szenvedélyes viták, jólesett a biztatás és a bizalom, de tanulságul szolgált a kétkedés és a kritika is. Mindezek új elemekkel gazdagították a programot, változtattak arányain, világosabbá tették a szándékokat. A kormány nevében köszönetet mondok a munkaprogram elkészítésében való minden közreműködésért.

A javaslatok jelentős részét az írásos előterjesztésbe építettük be, másokat az ágazati programokban, valamint a végrehajtásban fogunk hasznosítani. Természetesen egy ilyen széles körű konzultáción nem lehet minden kérdésben egyetértésre jutni, véleménykülönbségek voltak és maradnak. Ez várhatóan így lesz a jövőben is. A korábbiaknál nehezebb gazdasági és társadalmi helyzet jobban felszínre hozza a feszültségeket, erőteljesebben állítja szembe az eltérő érdekeket, ezeket azonnal feloldani nem lehet.

A vitában sokan feltették azt a kérdést, hogy feladatainkat hány éven belül látjuk megoldhatónak. Voltak, akik a pontos határidőt sürgették, úgy gondolva, hogy ha 1988. január 1-jétől elkezdjük a stabilizálást, azt 1990. december 31-én befejezzük, s akkor átléphetünk a kibontakozási szakaszba. A kormány a teendőket nem így értelmezi, hiszen a stabilizációs szakasz és a kibontakozási időszak nem választható el élesen egymástól. A stabilizálást már az idén megkezdjük, a következő években folytatjuk – bizonyára még a következő ötéves tervben is –, s a kibontakozás feltételeit megteremtve akkor lépünk tovább, amikor a kedvező változások nyomán – hangsúlyozom: nem célként, hanem következményként – gazdasági növekedésünk megélné, egyensúlyi zavaraink megszűnnek, és ez lehetővé teszi az életkörülmények érezhető javítását is.

Az is fontos, hogy munkaprogramunkba már a stabilizációs szakaszban beépüljenek olyan elemek, amelyek a hosszú távú fejlődés céljait szolgálják. A lényeges különbség az, hogy a stabilizációs szakaszban szigorú feltételekhez kötött a gazdasági növekedés lehetősége, mások az elosztás arányai, és kevesebb forrást használhatunk fel életszínvonal- és szociálpolitikai céljaink megvalósítására.

Sokan kifogásolták, hogy a munkaprogram nem jelöl meg konkrét számszerű célokat. Ennek az a magyarázata, hogy a kormány nem tud és nem is akar a vállalatok, szervezetek helyett programot adni. Nekik kell alapul venni a piac követelményeit, s ezekhez alkalmazkodniuk. A kormánynak az a feladata, hogy jelölje meg a fő irányokat, és az általa befolyásolható közgazdasági környezet alakításával segítse az alkalmazkodásra képes üzemeket.

A kormány munkaprogramja nem tűzheti ki célul valamennyi felhalmozódott feszültség feloldását. De azt igen, hogy segítse az új világgazdasági helyzethez való igazodást, elhárítsa a fejlett országoktól való nagyobb lemaradás veszélyét, és állást foglaljon a már korábban elhatározott gazdasági és társadalmi reformfolyamatok felgyorsítása mellett.

A Központi Bizottság tavaly novemberi határozata és ez év júliusi állásfoglalása – melyre a kormány munkaprogramja épül – folytatása és egyben megújítása annak a merész és előremutató politikának, amely kivezette az országot az 1956-os tragédiából, létrehozta a szocialista mezőgazdaságot, meghirdette és bevezette a gazdasági reformot, és rátért a szocialista demokrácia kibontakoztatásának útjára.

Égető szükségünk van most arra, hogy a politikának ezt a szellemiségét kövessük, hogy hasonló nyíltsággal nézzünk szembe a gazdaságban és a politikai intézményrendszerben felhalmozódott gondokkal, és ugyanolyan határozottsággal cselekedjünk, mint az említett nagy fordulatok időszakában. Ez a határozottság szükséges ahhoz, hogy leküzdjük a gazdasági nehézségeket, úrrá legyünk a társadalom és intézményei működési zavarain, hogy cselekvően lépjunk fel az ideológiai élet elszürkülésével, a társadalom politizáló rétegeinek elbizonytalanodásával szemben. Joggal vetődik fel a kérdés: miért vagyunk kénytelenek új stabilizációs célokat kitűzni és felkutatni az ezeknek megfelelő eredményesebb eszközöket? Erre a kérdésre a kialakult helyzet rövid jellemzésével válaszolhatunk.

A világban az elmúlt évtizedben új tudományos-technikai forradalom bontakozott ki, megnövekedett a nemzetközi gazdasági versenyben sikerrel részt vevő országok száma, átrendeződtek a nemzetközi politikai és gazdasági erőviszonyok, új nemzetközi együttműködési formák, ár- és értékarányok jöttek létre. Mindezek a változások hazánknál sokkal fejlettebb országokat is próbára tettek. Nyilvánvaló tehát, hogy nem vonhatta ki magát e hatás alól egy olyan méretű és annyira a külgazdasági viszonyoktól függő gazdaság sem, mint amilyen a miénk.

A nemzetközi gazdasági kihívásra adott válaszunk, a megtett intézkedéseink – mint ez utólag megállapítható – kevésnek bizonyultak. Meghozott döntéseink csupán rövid távú eredményekhez vezettek. Kezdetben – jórészt az import visszafogása következtében és a gazdaságosság szempontjait is kényszerűen nélkülöző export fokozása révén – a konvertibilis áruforgalomban többlet jött létre, ami a helyzetnek a ténylegesnél kedvezőbb értékelését eredményezte, s ennek nyomán a gazdaságpolitikában és a VII. ötéves tervben nem megalapozott konkrét célokat és több, egymásnak ellentmondó prioritást fogalmaztunk meg. Ma már látható, hogy sem a növekedési

ütem megalapozatlan gyorsítása, sem a gazdaság szerkezeti megújulása nélküli korlátozó politika nem vezethet eredményre, csak újratermeli az egyre súlyosbodó egyensúlyzavarokat. Tudjuk, hogy 1985–1986-ban a gazdaság jövedelmei csökkentek, a belföldi felhasználás viszont szándékainktól eltérően bővült, az import ismét meghaladta az exportot.

Az importtöbblet nem szolgálta megfelelően a műszaki fejlődést, a versenyképesség növelését, konzerválódott a korszerűtlen termelési szerkezet. Nem sikerült megvalósítani azt a legfontosabb gazdaságpolitikai célt, hogy az intenzív fejlődést a termelési folyamat valamennyi elemére kiterjesszük. A gazdaság hatékonysága alig javult. A termelékenység csak kismértékben nőtt. A termékek minősége számottevően nem változott. A fajlagos anyag- és energiafelhasználás továbbra is magas. Nem bontakozott ki igazán a vállalati öntevékenység, és a központi irányítás hatékonysága sem javult a szükséges mértékben.

Mindez a számok tükrében azt jelenti, hogy – az elmúlt két évet együtt tekintve – a nemzeti jövedelem egy százalékkal csökkent, miközben a belföldi felhasználás ugyanennyivel nőtt. A konvertibilis valutában fennálló bruttó adósságállományunk 16 milliárd dollárra emelkedett. A nettó adósság elérte a 9,3 milliárd dollárt, ami a tőkés devizában elszámolt egyévi teljes exportunk dupláját teszi ki. A nettó kamatterhek 1986-ban meghaladták a 800 millió dollárt.

Az időközben meghozott széles körű intézkedések hatására a kedvezőtlen tendenciák 1987-ben némiképp lelassultak, de a javulás kisebb a szükségesnél. Az egyre súlyosbodó helyzetben a lakosság jövedelmei és vásárlásai ugyanakkor a tervezettnél gyorsabban emelkedtek. A vállalati jövedelmek is meghaladták a számított mértéket, az állami költségvetés deficitje viszont növekedett. Mindez jelzi a gazdasági folyamatokban mutatókozó ellentmondásokat.

A változtatásokat tehát az élet kényszeríti ránk. Felismerjük és vállaljuk az elkerülhetetlent, hogy kiküszöböljük az elkerülhetőt. Ha ma késlekednénk, az holnap és holnapután sokkal súlyosabb következményekkel járna. Deák Ferencsel szólva: „Lehet, hogy egyik-másik tárgyban tévedünk: a tévedést helyreigazítja az idő; de az alapnak rendíthetetlennek kell maradnia. Mert ha az alap megrendíttetik, előreláthatóan bajok fognak bekövetkezni, melyek az országot veszélybe dönthetik.”

Az emberek ma gyakran kérdezik: hogyan kerülhettünk ilyen helyzetbe, s kiket terhel ezért felelősség? A választ tudományos igényű elemzés, nyugodt és tárgyilagos vizsgálat kell hogy megelőzze. A tényleges okok nem kereshetők csak az utóbbi két-három esztendő hibás döntéseiben, régebbi eredetűek, némelyikük szinte végigkísérte egész szocialista gazdálkodásunkat. Azt azonban máris elmondhatom, hogy az új keletű problémákért a kormány is felelősnek érzi magát, és levonja a szükséges tanulságokat. Ugyanezt meg kell tenniük az irányító, valamint a gazdálkodó szerveknek is. Különösen fontos ez azért, mert a gazdasági teljesítményekben indokolatlan különbségek alakultak ki, amelyeket nem lehet kizárólag az objektív okokra visszavezetni. A 80-as évek első felében például az ipari szakágazatok egyharmada dinamikusan, a többi alig fejlődött. Ezek a különbségek elfogadhatatlanok, s – a kormányzati felelősség mellett – a vállalati magatartás fontosságára és a gazdálkodás javításának nagyobb helyi lehetőségeire is rámutatnak.

Milyen politikai helyzetben kell megtalálnunk a kivezető utat? Hazánkban a dolgozó, alkotó emberek döntő többsége a szocializmus keretein belül keresi a kibontakozást, elismeri az elmúlt négy évtized eredményeit, vágyik a boldogabb jövőre és számol a nemzetközi realitásokkal. Saját maga és családja gyarapodásáért, szocialista céljainkért akar dolgozni, cselekedni, alkotni, de igényli a világos útmutatást és a döntésekben való érdemi részvételt. Őszinteséget, a célok egyértelmű megfogalmazását, gyorsabb döntéshozatalt, azok következetesebb végrehajtását és felelősségvállalást követel az állami vezetéstől. Elvárja, hogy a társadalmi életben tapasztalható nemkívánatos jelenségek ellen határozottabban lépünk fel. Ez az igény a munkaprogram tervezetének vitája során is erőteljesen megnyilvánult, és egybeesik a kormány szándékaival. Ugyanakkor azt is érzékeljük, hogy a politikai hangulat, a társadalmi közérzet érezhetően rosszabb, mint néhány évvel ezelőtt. Rosszabb annál is, mint ahogy azt az átlagos színvonalon élő állampolgár helyzete indokolná. Társadalmunkban a szélsőséges nézetek is felerősödtek. A rosszabbodó közérzet oka, hogy az elmúlt években az életszínvonal jelentős rétegeknél stagnál, sőt egy nem lebecsülendő nagyságú körben csökkent. Sokan élnek nagyon nehéz körülmények között, miközben egy viszonylag kis réteg munkateljesítményével nem arányos mértékben jól, és nemritkán hivatkozódóan él. A másik ok az,

hogy a társadalom jelentős csoportjai bizonytalannak látják a holnapot, a jövőt. Nincs elég hitük abban, hogy nem vagyunk a kialakult helyzet foglyai, hogy van kibontakozás. Csökkent a vezetés iránti bizalmuk. S előfordul, hogy a szocializmus életképességét vonják kétségbe. A közéleti emberek keveslik politikai intézményeink munkatílusának fejlődését, kifogásolják társadalomirányításunk merevségét.

Egyik feltűnő ellentmondásunk, hogy bár csaknem két évtizede élünk a reform szellemében, az élet számos területén még mindig erős a konzervativizmus. Jelen van a változtatás igénye, de ellenállás tapasztalható mindenfajta komolyabb változással szemben. Különösen akkor, ha ezek nem járnak azonnali, kézzelfogható előnnyel, vagy netán átmenetileg hátrányos hatásai is vannak. Mindebből levonhatjuk azt a következtetést, hogy a gazdasági kibontakozás érdekében nemcsak a termelésben, hanem a politikai közéletben is változást kell elérnünk. Továbbá, hogy a gazdaság stabilizálását a korábbinál ellentmondásosabb, bonyolultabb politikai viszonyok között kell megvalósítanunk. Erre figyelemmel kell lennünk a döntések meghozatalánál, de nem engedhetjük, hogy hangulati hatások érvényesüljenek, döntenünk csak az ország objektív érdekei szerint szabad.

A teljesítményelvet – maradéktalanul

Ma a közvéleményt legjobban az foglalkoztatja, hogy képesek leszünk-e a gazdálkodás folyamatait a kívánatos irányba megváltoztatni, hogy milyen módszerekkel kerekedhetünk felül gondjainkon. Amire készülünk, hogy megállítsuk az adósság növekedését és közben korszerűsítsük gazdaságunkat úgy, hogy ennek terhei csak elviselhető mértékben háruljanak a lakosságra, az sokak szerint szinte lehetetlen vállalkozás. A kormány meggyőződése, hogy többéves következetes, fegyelmezett, végiggondolt gazdálkodással céljaink megvalósíthatók. Ehhez azonban módosítani kell felfogásunkat, át kell csoportosítani eszközeinket, újra kell gondolni törekvéseinket, hatékonyabban, lényegesen több értéket teremtve kell dolgoznunk. Rendre, fegyelemre, és ami ennek alapjául szolgál: a teljesítményelv maradéktalan érvényesítésére van szükség mindenütt.

A szocializmusnak az az alapvető célja, hogy az emberek jobban, kulturáltabban, boldogabban éljenek, nem változik. De ehhez a szo-

cialista fejlődés új, hatékonyabb útját kell megtalálnunk, és meg kell teremtenünk ennek anyagi feltételeit is. Az utóbbi időszakban megalapozott anyagi háttér nélkül helyeztük előtérbe az elosztást. Ezért most elsősorban a termelésre kell koncentrálnunk, mivel az elosztható javak ott jönnek létre. Ennek megfelelően tekintjük elsőrendű feladatunknak a gazdasági, műszaki haladást, a termelés fejlesztését.

A stabilizációs szakaszban a gazdasági növekedés ütemét azoknak az eredményeknek kell meghatározniuk, amelyeket a szerkezetátalakításban, a hatékonyság és az egyensúly javításában elérünk. E szakaszban a megtermelt jövedelemnek tartósan meg kell haladnia a belföldi felhasználást. A megnövekedett adósságterhek az évi megtermelt jövedelem 3–4 százalékának megfelelő kiviteli többlet elérését teszik szükségessé.

Joggal tehetik szóvá, hogy ez a korábbi korlátozó gazdaságpolitika folytatása, s hogyan lesz ebből kibontakozás. Azt válaszoljuk erre, hogy igen, ez korlátozás, de szelektíven fogjuk alkalmazni. Olyan gazdasági környezetet és feltételeket akarunk létrehozni, amelyben a kollektívák, a vállalatok és egyének valós teljesítményük arányában jutnak jövedelemhez. A fő célokat szolgáló szelektív ösztönzés jegyében nagyobb fejlődési lehetőséget kívánunk nyújtani az eredményesen dolgozó vállalatoknak, a kiemelkedő teljesítményeket elérő dolgozóknak.

Ugyancsak előnyben részesítjük a legjobb műszaki eredmények alkalmazását, a kölcsönös érdekeket szolgáló nemzetközi együttműködést, a termelést segítő infrastrukturális területek fejlesztését. A gazdaságos export dinamikus növelésére törekszünk, biztosítva hozzá a szükséges importot.

Mindezt szem előtt tartva, a kormány azt a célt tűzi maga elé, hogy mérsékli, majd megállítja az adósságnövekedést, megőrzi az ország fizetőképességét; mindent megtesz, hogy a vállalatok, intézmények és az egyének növelhessék teljesítményeiket, a termelés szelektíven bővüljön, emelkedjen a magas műszaki színvonalú termékek aránya; hogy bontakozzanak ki az érdekeltségi és piaci mechanizmusok, hatékonyabb legyen a kormányzati irányítás, korszerűsödjön a népgazdasági tervezés és mérséklődjenek a legsúlyosabb társadalmi, szociális feszültségek.

Joggal vehető fel a kérdés: mire alapozza a kormány a jövőbe vetett bizakodást, mire építi a programban megfogalmazott céljai megvalósítását? Erre azt a választ adjuk, hogy nagyok a kihasználatlan tartalékaink. Az egyik az emberi tényezőkben és a termelés fejlesztésében, hatékonyságának növelésében rejlik. A másik tartalékunk a nemzetközi gazdasági munkamegosztásban rejlő lehetőségek jobb kihasználása.

Önök is mondhatják: ezt már régen hirdetjük, ebben semmi új nincs. Igaz! Az új abban van, hogy most korábbi elhatározásainkat végrehajtjuk, a meglévő tartalékokat – amilyen gyorsan csak lehet – felszabadítjuk. Akkor is, ha egyesek, kisebb társadalmi csoportok átmenetileg nehezebb körülmények közé kerülnek. S akkor is, ha ez helyi konfliktusokkal jár együtt. Eszközeink sem újak. A piac kifejlesztését, a tervezés korszerűsítését eddig is akartuk. Sokat beszéltünk már a szerkezetátalakításról, az intenzív fejlesztésről, a munkaerő átcsoportosításáról, a külkereskedelmi érdekeltségi rendszer megreformálásáról és így tovább. Új azonban, hogy most más sorrendiséget állítunk fel, s eszközeinket egymással összhangban működtetjük. Tisztában vagyunk vele: minden intézkedésünk mellé nem tudjuk az egész társadalmat felsorakoztatni. De hisszük, hogy a felelősen gondolkodó, józan, a jövőért felelősséget érző többséget igen.

Belső tartalékaink között kiemelt hely illeti meg a tudást, a munkaerőkölcst és -kultúrát, az irányítás és vezetés színvonalát. Ebben az összefüggésben is jelentős szerepet tulajdonítunk a tudománynak, a munkaerő magas szintű képzésének, a tudás nagyobb társadalmi és anyagi megbecsülésének. Számunkra egyértelmű, hogy a szűkös beruházási feltételek közepette az oktatás az egyik leggazdaságosabb termelő célú befektetés. A hatékonyság növelése azonban e területen is elengedhetetlen. Az érvényes törvény szellemében elsősorban tartalmi szempontból fontos áttekinteni oktatási rendszerünket. Az iskolákban szilárd alapokra kell helyezni az általános képzést, és az üzemek fokozottabb közreműködésével korszerű ismeretekkel kell bővíteni a szakképzést. Minden területen honorálni, ösztönözni kell a szakmai és általános ismeretek folyamatos gyarapítását. Ehhez a felnőttképzés, átképzés és továbbképzés jelenleginél hatásosabb rendszerének kiépítése szükséges.

A szakmai kultúra elképzelhetetlen korszerű általános műveltség

nélkül. Ezért társadalmunk általános kulturális színvonalát is emelnünk kell, méltó módon ahhoz a gazdag szellemi örökséghez, amelyet elődeink és kortársaink – tudósok, művészek, értelmiségiek és kétékezi dolgozók – hagyományoztak ránk.

Gondolok itt a kiemelkedő művészi alkotásokra, műszaki teljesítményekre, a munkakultúrában felhalmozódott nemzeti értékekre. Ezekhez viszonyítva és céljaink tükrében is elfogadhatatlan az az igénytelenség, szürkesség, amellyel nap mint nap találkozni lehet: akár a hanyag munka, a környezetszennyezés, a megbízhatatlanság, a követelődő magatartás formájában, akár az emberi együttélés szabályainak semmibe vételében, az egymás iránti közömböségben és durvaságban. Jól tudom, hogy társadalmunk többségére nem ez a jellemző, de éppen emiatt nincs jogunk eltúrní az ilyen jelenségek térnyerését.

Az emberi feltételek fejlesztését nemcsak iskolai összefüggésben tartjuk fontosnak, és nem is kizárólag közgazdasági értelemben. Olyan társadalmi közfelfogás részeként is értelmezzük ezt, amelyben régebbi és újabb erkölcsi értékeink társadalmi mozgósító erővé válhatnak. Ezek közé soroljuk a munkaerkölcs és a munkafegyelem dolgát. Igaz ma is Lukács György megállapítása: „A termelés kérdése erkölcsi kérdéssé vált.” Nem többet – bár helyenként arra is szükség van –, hanem hatékonyabban kell dolgoznunk. Ennek eléréséhez – a munkaszervezési feltételek és az érdekeltség, a teljesítmény honorálásának biztosítása mellett – a nagy írónk, Veres Péter által emlegetett „közösségi becsületterrorra” is szükség van.

Itt szeretném megjegyezni: szemünkre vetik, hogy a másod- és harmadállásokkal tönkretesszük az embereket, rákényszerítjük őket az önkizsákmányolásra. Ez a szavakkal való játszadozás: a lehetőségeket összekeverik a kényszerrel. Mindenki tudja, hogy a főmunkaidőben általában kisebb a munka hatékonysága, mint a kiegészítő tevékenységekben. Ezért csak egy elvet követhetünk, azt, hogy mindenütt azonos módon fizetjük meg a teljesítményt. A munkaidő pedig a világ igen sok, tőlünk gazdagabb országában is hosszabb, mint hazánkban, s ez mégsem jelenti a társadalom önpusztítását.

A világgazdaság fő folyamataihoz való kapcsolódásunk stratégiai szellemben gondolkodó és cselekvő, vállalkozó, széles látókörű vezetőket igényel. Olyan vezetői követelmények kialakítására van szükség, amelyben a minőségi jellemzők kerülnek előtérbe. Ennek ki kell egészülnie a vezetői készség fejlesztésével, az új vezetési

módszerek elsajátításával, a technikai fejlődéssel lépést tartó, folyamatos önképzéssel és továbbképzéssel. A vezetők – legyen szó miniszterről vagy gyárigazgatóról – megítélésének fő mércéje a rábízott hivatal vagy üzem működésének eredményessége. Az a vezető, aki nem tud eredményeket felmutatni, az emberek bizalmát megnyerve rendet, fegyelmet tartani, át kell adja a helyét olyannak, aki erre képesnek mutatkozik.

Tartalékaink nagyon fontos forrása s egyben gazdaságpolitikai céljaink megvalósításának döntő feltétele a termelés fejlesztése, hatékonyságának javítása. Iparunk ma sokrétű feladat megoldására kell hogy vállalkozzék. El kell látnia a lakosságot a korszerű fogyasztási javak széles választékával, ki kell elégítenie a többi népgazdasági ág termelőeszközök iránti igényét. Növelni szükséges exporttermelését, versenyképességét, hozzájárulva az ország külgazdasági egyensúlyának helyreállításához, majd folyamatos fenntartásához. Népgazdasági érdek az ipar jövedelemtermelő képességének fokozása. Fontos feladata a foglalkoztatáspolitikai követelmények teljesítése is. Növekszik a felelőssége az emberi környezet megóvásában is.

Munkaerő-átcsoportosítás és szociális biztonság

Az élelmiszer-gazdaság alapvető feladata a jó színvonalú belföldi ellátás megőrzése. A külgazdasági egyensúly javítása érdekében továbbra is számítunk az ágazat exporttevékenységére. Az élelmiszer-gazdaságban is növelni kell viszont a jövedelemtermelő képességet. Az iparban és a mezőgazdaságban egyaránt – ha nem is egyforma mértékben – a korábbinál nagyobb szelektivitásra van szükség. Elodázhatatlan feladatunk a veszteséges vállalatok nyereségesé tétele vagy felszámolása, a szerkezetváltási folyamat felgyorsítása. Tudom, hogy még politikai szempontból sem tanultuk meg kezelni ezt a nálunk tényleg újszerű problémát.

Mindez a munkaerő átcsoportosítására is vonatkozik. A legmerészebb szakmai számítások szerint sem várható a következő néhány évben olyan arányú mozgás, ami társadalmi méretekben elviselhetetlen lenne. Gondoljunk arra, hogy egyéni elhatározásból milyen sokan változtatnak ma is munkahelyet. Az is közismert, hogy még igen sok nálunk a fölösleges munkahely, illetve a létszám jelentős része nem elég hatékonyan dolgozik. Ugyanakkor sok területen

égető a munkaerőhiány. A szolgáltatásban, a kereskedelemben és más helyeken azért nem javul a színvonal, mert nincs elegendő ember az elvégzendő feladatokhoz. A kételkedőkkel szemben azt valljuk, hogy átcsoportosítással megvalósítható a teljes és hatékony foglalkoztatás.

Nyilvánvaló, hogy a fő feladat a szocialista termelőegységeken belüli átcsoportosítás ösztönzése, tehát vállalattól vállalathoz vagy szövetkezethez és fordítva. Jelentős számú munkaerőt köthet le a kisvállalkozás, a kisipar és a kiskereskedelem. Több műszakban kell üzemeltetni az értékes, piacképes termékeket előállító berendezéseket. Tudjuk, hogy a legkisebb átcsoportosítás is emberi gondokkal jár. Ennek mérséklésére létrehoztuk a Foglalkoztatási Alapot. Ez lehetőséget ad olyan munkahelyteremtő beruházások támogatására, melyek a népgazdasági érdekeket és az adott települések népességmegtartó törekvéseit is szolgálják. Támogatást kapnak a szakmai átképzést vállaló személyek. A kormányzat a szakszervezetekkel közösen dolgozik azon, hogy a népgazdaságilag szükséges munkaerő-átcsoportosítás ne veszélyeztesse a dolgozók szociális biztonságát.

Változtatni kell a beruházási arányokon is. A váltás lényege, hogy a beruházásokon belül a feldolgozó ipar javára csökkentenünk kell az alapanyagok és az energia termelésére fordított eszközöket. Ez még fokozottabban előtérbe állítja az ésszerű anyag- és energiatakarékosságot. A viták során többször is megfogalmazódott, hogy szükség van-e ilyen körülmények között a külföldi nagyberuházásokra. Nem takaríthatók-e meg máshol felhasználható források e téren: körültekintő mérlegelés után arra a következtetésre jutottunk, hogy súlyos gazdasági hiba lenne megváltoztatni az ezzel kapcsolatos korábbi döntéseinket. Ezért a megvalósítás gyorsabb útját kell választanunk. Ennek megfelelően hoztuk előre 15 hónappal – egyetértésben csehszlovák barátainkkal – a bős–nagygyarosi létesítmény befejezését. Ugyancsak a takarékosabb kivitelezésre kell törekednünk a tengizi beruházás esetében.

A műszaki fejlesztés is csak szelektíven valósulhat meg. Az eszközök túlnyomó többségét azokra a területekre kell koncentrálnunk, ahol a gyorsabb ütemű haladáshoz hazai adottságaink a legkedvezőbbek. Minden, a fizetési egyensúlyunkat javító fejlesztésre meg kell találnunk a szükséges feltételeket, ez pedig – a források szűkössége miatt – nem képzelhető el másként, mint differenciált módon.

Az előbbiekkel szorosan összefüggő kulcskérdés a támogatások jelentős csökkentése a termelésben és a fogyasztásban egyaránt. 1986-ban a központi költségvetés 30 százalékát tette ki a gazdálkodó szervek támogatása, ami elfogadhatatlanul magas arány. Ugyancsak tarthatatlan az a helyzet, hogy az anyagi ágazatokban a termeléshez kapcsolódó támogatások a nyereség 58 százalékát tették ki. A támogatások teljes megszüntetését természetesen nem tűzhetjük célul, de átrendezését mindenképpen. Az olyan támogatásokat tartjuk kívánatosnak fenntartani, amelyek versenyképes, korszerű termékeket előállító területekre irányulnak, ahol a megtérülési idő a leggyorsabb. A támogatások csökkentése kikerülhetetlen azért is, mert a költségvetési hiányt fokozatosan meg kívánjuk szüntetni. 1988-ban már szeretnénk a jelenlegi 30–35 milliárd forint hiányt 15–25 milliárdra leszorítani, 1990-re pedig egyensúly körüli állapotot kialakítani. Azt is tudjuk, hogy a költségvetési hiány megszüntetésének fő útja a bevételi források növelése, de erre rövid távon nem látunk lényeges lehetőséget.

Gazdasági rendszerünk alappillére változatlanul az állami és a szövetkezeti tulajdon. Ezt azért tartom szükségesnek külön is hangsúlyozni, mert csakis erre a szilárd alapra épülhet az a törekvésünk, hogy a tulajdonformák gazdagodjanak, egymáshoz minél változatosabb módokon kapcsolódjanak.

Nincs okunk arra, hogy egy rosszul értelmezett ideológiai stabilitás jegyében ne lépjünk olyan gyakorlati ügyekben, amelyek ellen csak az szól, hogy eddig még nem alkalmaztuk. Megújulásra képes és megújuló szocialista társadalmunknak a változó világ minden, a társadalmi haladást szolgáló jelenségét be kell tudnia építeni a maga rendjébe. A társadalmi tulajdonnak ott kell hasznosulnia, ahol a közösség számára a legtöbb jövedelmet hozhatja. Ezért törekszünk az állami tulajdon belső zártságának további oldására, többek között arra, hogy megteremtsük a vállalati kollektívák és a dolgozók vagyonerdekelttségét. Versenyegyenlőséget akarunk kialakítani az állami, szövetkezeti vagyon, illetve az egyéni kistulajdon alapján gazdálkodó szervezetek között. Támogatni kívánjuk a magántulajdonnak a szocialista vállalkozásokhoz kapcsolódó formáit – növelve ezzel szocialista vonásaikat –, valamint az önálló egyéni és társas kistulajdont.

Céljaink eléréséhez a másik fontos lehetőség a nemzetközi gazdasági együttműködés továbbfejlesztése. Részvételünk a nemzetközi munkamegosztásban társadalmi-gazdasági fejlődésünknek meghatározó tényezője. Országunk fejlődését távlatilag is az dönti el, hogy mennyiben sikerül összehangolni a stabilizációs programot az átformáló világgazdasági nyitás stratégiájával. Olyan külgazdasági politikát kívánunk folytatni, amely lehetővé teszi a külkereskedelmi, pénzügyi, műszaki-tudományos és gazdasági együttműködés sokirányú és sokoldalú fejlesztését minden, hazánkkal együttműködni kész nemzettel, nemzetközi gazdasági és pénzügyi szervezettel. Ennek jegyében ösztönözzük a tartós termelési kooperációkat és a külföldi működő tőke fokozott bevonását, tovább javítva az ehhez szükséges feltételeket. Miként eddig, a jövőben is maradéktalanul eleget teszünk fizetési kötelezettségeinknek.

Gazdasági fejlődésünk egyik legfontosabb alapja a szocialista országokkal, mindenekeelőtt a Szovjetunióval folytatott, kölcsönösen előnyös gazdasági együttműködés hosszú távú fenntartása. Ehhez forgalmunk jelenlegi szintjét meg kell őrizni, de ha lehet, bővíteni kell.

Az együttműködés egyik színtere a KGST. Arra törekszünk, hogy az eddiginél jobban használjuk fel a szocialista gazdasági közösségben rejlő lehetőségeket. Ezért támogatjuk azokat a törekvéseket, amelyek az együttműködés egész rendszerének erőteljesebb ütemű korszerűsítésére, a szocialista közösségnek a világfejlődéshez való minél szorosabb kapcsolódására irányulnak.

Nagy figyelmet fordítunk a fejlett tőkés országokkal való kereskedelemre, és ahol lehet, a műszaki-tudományos együttműködésre. Egyrészt a termelőalapunk modernizálása, a fejlett termelési módszerek átvétele, másrészt fizetési kötelezettségeink teljesítése igényli a gazdasági kapcsolataink fejlesztését. A konvertibilis elszámolású külkereskedelmi áruforgalomban már 1988-ban jelentős aktívumot kell elérni. Döntően fontos, hogy a szükséges aktívumokat – lehetőség szerint minél nagyobb hányadban – az exportbevételek növelésével érjük el.

Figyelmeztető jel, hogy a dollárban elszámolt magyar kivitel értéke az évtized eleje óta lényegében változatlan. Ennek legfőbb oka, hogy kivitelünk termékszerkezete mindinkább elmarad a nemzetközi élvonal, sőt újabban a középmezőny mögött is. Az exportképesség javítását – az általános növekedési és egyensúlyi követelménye-

ken túlmenően – nyomatékos importérdekek is sürgetik. A magyar gazdaság műszaki korszerűsítése, szerkezeti átépítése, a veszteséges tevékenységek importtal való helyettesítése külön-külön és együttesen követelik az import rendszeres bővítését. Ez viszont szintén elválaszthatatlan az exportteljesítmények növelésétől, a teljesítmény javulását kikényszerítő gazdaságpolitikai fordulattól.

A stabilizációs időszak céljainak megalapozásához a konvertibilis elszámolású kivitel évi átlagban 4–5 százalékos, az ipari kivitel 6–7 százalékos bővítése szükséges. Különleges erőfeszítéseket igényel az a körülmény, hogy jelenleg még nincs mód az import általános bővítésére, vagyis az igényeknek csupán szelektív kielégítése biztosítható. Feltétlenül javítanunk kell viszont az import szerkezetét. Az ipar által felhasznált tőkés importon belül például rendkívül alacsony, mindössze 10 százaléknyi arányt képvisel a gépimport, s ez tarthatatlan.

Ösztönözzük a szocialista import növelését. Szocialista partnereink részéről is megvan a politikai szándék, de a konkrét megvalósítás útjai nincsenek még kimunkálva. Arra kell kölcsönösen törekednünk, hogy az egymásnak szállított termékek minőségüket és alkatrész-utánpótlásukat tekintve is egyre inkább feleljenek meg a világpiacon követelményeknek.

A reform továbbfejlesztése

A tartalékok mozgósításához, erőforrásaink jobb kihasználásához sürgetően szükséges a gazdaságirányítási rendszer megújítása. A kormánynak az a véleménye, hogy irányítási rendszerünk és eszközeink nem fejleszthetők csak a szabályozók módosításával, ahogyan ezt a korábbi években rendszeresen tettük. Munkaprogramunk – a Központi Bizottság júliusi állásfoglalásának megfelelően – átfogó feladatokat tartalmaz irányítási rendszerünk megújítására, továbbfejlesztésére. Számunkra tehát nem kérdés, hogy reformpártiak vagyunk-e vagy sem! Ezt azok vitatják, akik politikai kételyeket akarnak elhinteni. A kérdés inkább az: milyen reformot vagyunk képesek megvalósítani? Megfelel-e a mai követelményeknek?

A változások három fő területre irányulnak:

- az egyik a szabályozórendszer egyes fő elemeinek gyökeres átalakítása, új eszközök beléptetése; ezt szolgálja a monetáris eszköz-

tár bővülése, a vagyonérdekeltség elemeinek kiépítése és az új társulási törvény kidolgozása;

– a változások másik területe a piaci mechanizmusok kiteljesítése, a megteremtett vállalati önállóság tartalmának erősítése, a központi elvárások informális csatornákon történő közlésének megszüntetése, a részletekbe menő szabályozás kötöttségeinek oldása, a vállalkozás és a vállalati felelősség következetes érvényre juttatása;

– s végül szándékunk a kormányzati irányítás, a tervezés módszereinek olyan továbbfejlesztése, amely az új körülmények között is eredményesebben képes a folyamatokat az osztálytársadalmi érdek, a gazdasági célok szerint befolyásolni, ami nem kisebb feladat, mint a piaci viszonyok érvényre juttatása.

Az adózásról

Ezekhez a változásokhoz olyan új eszközöket is igénybe kell vennünk, mint a mostani ülészakon előterjesztésre kerülő adóreform. Az adóreform előkészítésének nagy és ellentmondásos társadalmi visszhangja jelzi, hogy itt nem egyszerűen adótechnikáról van szó, hanem a társadalmi újraelosztás és a közteherviselés új rendszeréről, vagyis fontos társadalompolitikai kérdésről. A közvélemény érdeklődése érthetően a személyi jövedelemadóra összpontosul, de itt is szeretném hangsúlyozni, hogy népgazdasági szempontból, így a lakosság szempontjából az általános forgalmi adó jelentősége nem kisebb, és a kettő szorosan összefügg.

A pénzügyminiszter feladata, hogy az előterjesztett törvényjavaslatot a kormány nevében indokolja. A munkaprogrammal összefüggésben arra szeretnék rámutatni, hogy az új adórendszert a gazdaságirányítás olyan eszközének tekintjük, amellyel a vállalati és sok tekintetben az állampolgári magatartás is befolyásolható. Ebben a rendszerben a vállalat értéktermelő tevékenységét várhatóan pontosabban tudjuk követni.

Ha növelni akarjuk az emberek vállalkozó kedvét, kibontakoztatni alkotó erejüket, akkor el kell fogadnunk a teljesítményekkel arányos, kiugróan magas jövedelmeket is. De az adórendszer átalakításával is elő kell segíteni, hogy ezek jelentős része visszaáramoljon a műszaki-technikai fejlesztésbe.

Sokan felvetik, hogy a kis vagy közepes jövedelműek miért adóznak. Erre azt lehet válaszolni: azért, mert a jövőben az állam az ő

borítékjaikban is elhelyezi azt a pénzt, amit eddig a vállalatától, vagyis a dolgozótól vont el. Azért teszi ezt, hogy világossá váljék: a közkiadások fedezetét nem a társadalom felett álló állam, hanem az állampolgárok állítják elő, s ha rajtuk keresztül jut a költségvetésbe, jobban odafigyelnek a közpénzek felhasználására, a közpénzből gazdálkodók pedig nagyobb felelősséggel sáfárkodnak a közkiadásokkal, az adófizetők pénzével.

A jövő évtől: bérreform

Tisztában vagyunk azzal, hogy ezeket a lehetőségeket pusztán az adórendszer reformja nem váltja valóra. Az adórendszer eszköz, amit használni lehet jól is, rosszul is. A kormányzat felelőssége, hogy jól alkalmazza, legyen ereje és bátorsága legyőzni az indokolatlan ellenállást, és ugyanakkor engedjen utat minden olyan ésszerű javaslatnak, amely a rendszer menet közbeni tökéletesítését szolgálja.

A kormány – összhangban a Központi Bizottság 1987. júliusi állásfoglalásával – úgy ítéli meg, hogy bérrendszerünk reformjára is szükség van. Ennek napirendre tűzését éppen a népgazdaság, ezen belül az állami szektor nem kielégítő teljesítménye kívánja meg. Nem folytatható tovább az a gyakorlat, hogy a népgazdaság nehéz helyzetére való hivatkozással – az egyén, illetve a dolgozókollektíva teljesítményére való tekintet nélkül – visszafogjuk a bért és nivelláljuk a bérarányokat. A bérreform tehát nem olyan tennivaló, amellyel majd akkor kell megbirkóznunk, ha ehhez a feltételek – a megfelelő népgazdasági teljesítmény, az anyagi eszközök oldaláról – rendelkezésre állnak. Ellenkezőleg: nélküle, a teljesítésben való tényleges egyéni és kollektív érdekelttség megszilárdítása, létrehozása nélkül nincsenek reális esélyeink arra, hogy a népgazdaság helyzete érdemben javuljon.

Megengedhetetlen leegyszerűsítés lenne ugyanakkor a bérreformot általános, ellenszolgáltatás nélküli reálbéremelésként felfogni. Mint köztudott, a reálbérek általános emelésére a közeli években nem nyílik mód.

A bérreform – amely elgondolásaink szerint széles önállóságot ad a vállalatoknak a bérrel mint termelési költséggel való gazdálkodásban – a gazdasági reformfolyamat szerves része. A kormány a közeljövőben programot dolgoz ki a bérreformra, amelynek folyamatos megvalósítása már 1988-ban megkezdődhet.

Olyan esztendők előtt állunk, amikor azt sem lehet elosztanunk, amit megtermeltünk, amiért megdolgoztunk. Ha átmenetileg is és szerény mértékben is, de csökkentenünk kell a lakossági fogyasztást. A fogyasztói áraknak az előző években megszokottnál jelentősebb emelése most elkerülhetetlen. A kormány szilárd elhatározása, hogy minden rendelkezésre álló eszközzel csökkenti az inflációs nyomást. Az 1988-ra tervezett 14–15 százalékos átlagos fogyasztói ár-emelést követően már 1989-től csökkentjük az áremelkedés ütemét. Emellett gondoskodunk arról, hogy a kereskedelem megfelelő színvonalú, minőségű és választékú árukínálattal álljon a vásárlók rendelkezésére. A kormány munkaprogramja ebben a jelenlegi helyzetben is felelősen foglalkozik az életszínvonal, a társadalmi, szociális gondoskodás feladataival. Az átrendeződéssel együtt járó feszültségek enyhítésére külön intézkedéseket tervezünk.

Az elhelyezkedésben s foglalkoztatásban várható nehézségek ellenére a kormány garantálja a szociális biztonságot. A kiegyensúlyozottabb szociális viszonyok érdekében tervbe vettük a szociálpolitika megújítását. Ennek keretében a központi és helyi eszközöket elsősorban a fiatalok, a gyermekes családok, az időskorúak, a hátrányos helyzetűek ellátására összpontosítjuk. Ilyen szellemben terjesztjük az Országgyűlés elé 1988-ban a nyugdíjrendszer módosítását. Család- és népesedéspolitikai céljainkkal összhangban gondoskodunk az ezt szolgáló eszközrendszer fokozatos kiépítéséről, korszerűsítéséről. A következő három évben a lakásépítést, -felújítást és a minőségi cseréket is számítva mintegy 550–600 ezer család lakáshelyzete változik kedvezően. Ehhez új lakásgazdálkodási rendszert kell kidolgoznunk, a társadalmi szervezetek, mindenekelőtt a KISZ bevonásával. A lakásmobilitás felgyorsításával, igazságosabb támogatási rendszer kialakításával kell segítenünk az otthonteremtés feltételeit.

Hozzáteszem, hogy a szociális viszonyok javításában is számítnunk a társadalom részéről eddig is tapasztalt segítőkészségre. Elvárjuk a szülők gyermekeik iránti és a gyermekek szüleikkel szembeni kötelességérzetének növekedését, mert ennek értékét, érzelmi többletét a leggondosabb kormányzati szociálpolitika sem helyettesítheti.

A kormány tisztában van azzal, hogy csak akkor szerezheti meg a programhoz nélkülözhetetlen társadalmi támogatást, ha érezhetően

megnő a társadalmi ellenőrzés, ha az állampolgárok képviselőik útján és közvetlenül is felelősen szólhatnak bele a gazdasági célok és eszközök kijelölésébe. A kormányzati lépésekkel érintett egyes csoportok képviselőinek bevonása a döntések előkészítésébe, a döntések előkészítés egészének nagyobb nyilvánossága nem csupán a döntések minőségét javíthatja, de hozzájárulhat a társadalmi aktivitás ma oly szükséges kibontakozásához is.

A Minisztertanács és az állami irányító szervek munkájának korszerűsítése, a kormányzati tevékenység fejlesztése nem oldható meg egyetlen határozattal. Az erre irányuló előkészületek már évekkel ezelőtt megkezdődtek, s ez lehetővé teszi, hogy a szükséges döntések rövid időn belül megszülessenek.

A kormány munkamódszerének megújítása szempontjából az államigazgatás központi szervei munkájának ésszerűsítése és összehangolása, valamint a döntési jogkörök és a felelősségi viszonyok világos elhatárolása a legsürgetőbb feladatunk.

Azt akarjuk elérni, hogy a Minisztertanács elsősorban nagy horderejű kérdésekben döntsön, és ne terheljék részletkérdések. Szükség esetén természetesen képesnek kell lennie operatív döntések gyors meghozatalára és egyes elhatározások korrigálására is. A kormány mellett olyan szakértői hálózat kialakítására van szükség, amely képes az egyébként nélkülözhetetlen hivatali szakértelmet és ágazati szemléletet kontrollálni, és az egységes kormányzati szempontokat megfogalmazni. A Minisztertanács munkájának testületi jellegét olyan módon kívánjuk erősíteni, hogy ezzel együtt az adott államigazgatási terület irányításában növekedjen a miniszteri önállóság és felelősség. A miniszterek, illetőleg a minisztériumok munkájában egyidejűleg kell érvényesíteni az összkormányzati szemléletet és a többi tárccal való együttműködési készséget.

Határozottabb fellépés a negatív tendenciák ellen

A vállalati önállóság fejlesztésével párhuzamosan oldani szándékozunk az irányítás túlzott ágazati zártságát, a népgazdaság egészében pedig a merev funkcionális és ágazati elkülönülést. Célunk annak elősegítése, hogy a gazdasági minisztériumok egy adott népgazdasági ág átfogó, tulajdonformáktól független szabályozására, befolyásolására, ne pedig a vállalatok hierarchikus irányítására koncentráljanak.

Közeli teendőink sorába tartozik, hogy rendezzük egyes országos hatáskörű államigazgatási szervek jelenlegi ellentmondásos helyzetét. Azokat a szerveket, amelyeknek valójában nincs államigazgatási jellegük, sajátosan szabályozott vállalattá vagy költségvetési intézménnyé tervezzük átalakítani.

Az állami irányító munka természetesen nemcsak kormányzati szinteken folyik. A vállalatok, a lakosság termelőként, fogyasztóként vagy állampolgárként közvetlenül az államigazgatás alsóbb szintű szerveivel kerülnek kapcsolatba.

Az állami munka hatékonyságát, politikai céljaink gyakorlati megvalósulását többnyire az itt szerzett közvetlen tapasztalatokon mérik. Ezért a Minisztertanács, mint az államigazgatás központi szerve, megkülönböztetett figyelmet fordít az államapparátus munkájára, munkafeltételeire, s minden szinten növelni kívánja a munka szakszerűségét és a törvényességet.

A nehezedő gazdasági körülmények nemcsak az állampolgári, hanem a hivatali fegyelmet is lazítják, kedveznek a korrupciónak, a pozícióval, a „gazdasági hatalommal” való visszaélésnek. A kormány a gazdasági okok lehetőség szerinti megszüntetése mellett minden rendelkezésre álló eszközzel – többek között az ellenőrzési tevékenységgel, az igazságszolgáltatás és a bünydözés erősítésével is – fel akarja venni a harcot a negatív társadalmi tendenciák, különösen a korrupció, a hatalommal való visszaélés és a protekcionizmus ellen.

Céljainkból következik, hogy magát az államot is olcsóbban kell működtetnünk. Nagyon fontos természetesen, hogy az állami költségvetés kiadásainak csökkentésére irányuló törekvéseink során ne kergessünk illúziókat, és ne kövessünk el hibákat. Az egészségügyre vagy az oktatásra fordított összegek csökkentése például nem lehet célunk, de a hatékonyabb működést, a gazdaságosabb felhasználást itt is elő kell mozdítani. Biztonságunk és nemzetközi kötelezettségeink teljesítésének garantálásával egyidejűleg takarékosabban kell gazdálkodnunk a védelmi kiadásokkal.

Kisebb létszámú, jól fizetett apparátust

Álláspontunk szerint az állami szerveknél kisebb létszámú, de képzetebb, jobban megfizetett apparátusra van szükség. Ezt már réggen hangoztatjuk, de érzékelhető eredményeket még alig mutatha-

tunk fel. Ezért itt is fordulatra van szükség. Meggyőződésem, hogy a létszámcsökkenés legfőbb haszna nem elsősorban forintban mérhető, hanem a rendszer hatékonyabb működésében, ami főleg áttételesen, politikai értelemben, az állampolgári közérzet alakulásában fejthet ki igen pozitív hatást.

Elhatározott szándékunk, hogy munkánkat az eddiginél jobban az Országgyűlés ellenőrzése alá helyezzük, és szervezeti megoldásokat is akarunk teremteni arra, hogy a kormány szándékairól, terveiről már a döntés-előkészítés szakaszában tájékoztassuk a képviselőket.

A nagyobb jelentőségű kormánydöntések, illetve minisztertanácsi jogszabályok előkészítésénél fokozottabban támaszkodunk az országgyűlési bizottságok, illetve a képviselők véleményére és javaslataira. Szívesen fogadjuk és hasznosítani kívánjuk a képviselőknek a kormányzati munkával vagy az államigazgatási szervek működésével kapcsolatos minden észrevételét. A kormány parlamenti kapcsolatainak szervezésére már a közeljövőben létrehozzuk a Minisztertanács munkaapparátusa részeként működő Parlamenti Titkárságot.

A kormány szándékairól és döntéseinek indokairól, a népgazdaság helyzetéről az eddigieknél rendszeresebben kívánjuk tájékoztatni az ország közvéleményét. Nem tudunk és nem is akarunk beszólni az újságkészítés, a televíziós és rádiós műsorszerkesztés szakmai feladataiba. Ez az újságírók, a sajtó vezetőinek dolga és másra át nem hárítható felelőssége. A sajtó elsődleges feladata az, hogy hiteles, a változó folyamatokat a maguk bonyolultságában bemutató tükröt tartson a társadalom elé. De szerepe nem merül ki ennyiben. Pozitívan kell hatnia a gazdasági és társadalmi folyamatokra, elsősorban realizmusával, gyorsaságával, meggyőző erejével és azzal, hogy különbséget tesz a gazdasági-társadalmi megújulást segítő és hátráltató tényezők között.

A társadalmi-érdekképviselői szervekkel való kapcsolatok fejlesztésében a kormány abból indul ki, hogy az államigazgatás feladatkörének és szervezeti túlméretezettségének csökkentésével együtt fokozottabban kell kérnie a társadalmi szervezetek, érdekképviselők támogatását. Nem az egyes államigazgatási feladatok formai átadására, hanem valódi társadalmasításra gondolunk, amely módot ad arra, hogy a kormány partneri együttműködést folytathasson a társadalmi szervezetekkel, érdekképviselőkkel, egyesületekkel.

A kormány gondoskodni kíván a tanácsi önkormányzat gazdasági és személyi feltételeinek javításáról, a tanácsi szakigazgatás színvonalának emeléséről. Nagyon fontosnak tartjuk a lakossággal való kapcsolatuk fejlesztését, az ügyintézés gyorsítását, a bürokratikus kötöttségek csökkentését. Tovább akarjuk folytatni az államigazgatási hatáskörök decentralizálását, és tervszerűen előkészítjük a két-szintű területi-helyi igazgatásra való fokozatos áttérést.

A kormány munkaprogramjának végrehajtásában bizakodva épít a nemzetközi viszonyok kedvező alakulására.

Külpolitikánk alapelvei ismertek és változatlanok. Ezeket mind a párt XIII. kongresszusa, mind az 1985-ben itt elfogadott kormányprogram egyértelműen jelölte meg. A Magyar Népköztársaság kormányának külpolitikája a következő időkben is ezekre épül. Megelégedéssel és bizakodással vesszük tudomásul, hogy a Szovjetunió és más országok következetes politikájának eredményeként érezhetően javulnak a világbéke megőrzésének esélyei.

A világpolitikát döntően meghatározó szovjet–amerikai viszony alakulásában örömmel tapasztaljuk, hogy a legfontosabb területeken felismerték a kölcsönös egymásrautaltságukat és azt, hogy egy biztonságosabb világ megteremtéséért erősíteniük kell kapcsolataikat, az egymás iránti bizalmat. E folyamat kedvezően befolyásolja a nemzetközi légkört.

Megszűnik az utazási korlátozás

Az utóbbi évek talán legnagyobb figyelmet keltő és érdemlő világpolitikai fejleménye, hogy a szocialista országokban mélyreható társadalmi-gazdasági átalakulások kezdődtek. E folyamatban kiemelkedő jelentőségűek a Szovjetunióban megkezdett reformok, radikális változások és a vezetés egyre inkább meghonosodó új stílusa.

A szocialista országok újszerűen válaszolnak a társadalmi fejlődés, valamint a gazdasági, tudományos-műszaki világméretű haladás kihívásaira, s ez a tény is jó irányba, érdemben befolyásolja a nemzetközi viszonyokat. S bár mindez – természetesen – az adott országok sajátosságainak megfelelően más és más módon történik, mégis mind erőteljesebb a szándék, hogy okuljunk egymás tapasztalataiból.

Hazánk kapcsolatai a fejlett tőkés országokkal a béke megőrzésében meglevő közös érdekeltségre, a kölcsönösen előnyös együttmű-

ködésre való törekvés jegyében fejlődnek. A magunk részéről a továbbiakban is minden szinten fenn kívánjuk tartani az érdemi párbeszédet.

Történelmi hagyományainkkal, földrajzi helyzetünkkel összhangban és a helsinki záróokmány szellemében kiemelkedő jelentőséget tulajdonítunk és cselekvő részesei vagyunk az európai együttműködési folyamatnak. A gyakorlatban bizonyítottuk, hogy hazánk társadalmi-gazdasági kibontakozását olyan irányokban keressük, amelyek összhangban vannak a Helsinki által felszínre hozott politikai értékekkel. Ennek jegyében határoztuk el, hogy az utazási lehetőségek további könnyítésével – többek között az utazások gyakoriságára vonatkozó korlátozás megszüntetésével is – előmozdítjuk a népek közeledését, együttműködését.

A fejlődő országokhoz fűződő kapcsolataink alakításában továbbra is alapelvnek tartjuk a valamennyiünk számára hasznos együttműködés fejlesztését. Hazánk – erejéhez mérten – a jövőben is támogatja erőfeszítéseiket, amit a társadalmi felemelkedésért, az igazságos gazdasági világrend megteremtéséért kifejtenek.

A haza sorsáról, jövőjéről van szó

A kormánynak saját munkaprogramjáért magának kell viselnie a felelősséget, s ezt nem is szándékozik másra áthárítani. Minthogy azonban a program az egész társadalmat érinti, senki – sem az állampolgárok, sem a társadalmi szervezetek, és különösen nem a gazdálkodó egységek – nem érezheti magát a kívülálló pozíciójában. Lehetőségeink a cselekvésre különbözőek, felelősségünk sem ugyanaz: a legnagyobb az országot irányító politikai-állami testületeké, szerényebb az egyes állampolgáré. Mégis a legtöbb eredmény az állampolgári közreműködésből születhet, hiszen végső soron az egyes emberek teljesítményeiből áll össze az, ami a népgazdaság eredménye lesz.

A változásnak most szorító kényszere hat. Ezt csaknem mindenki látja, felismeri. Nem mindegy azonban, hogy ennek milyen iránya alakul ki, s hogy az irányt mi tartjuk-e akaratumk, szocialista értékrendünk szerint, vagy sodródunk az eseményekkel. Meg kell újulnunk, de úgy, hogy eddig létrehozott történelmi jelentőségű értékeink megmaradjanak, sőt alapjai megszilárduljanak.

A kormányban megvan az elhatározottság, hogy a helyzetünkből

adódó nehéz döntéseket is felvállalva, stabilizálja a gazdaságot, és előkészítse a társadalmi megújulással, a politikai állami mechanizmus reformjával is együtt járó kibontakozást.

A kormány nem kívánja sem önkéntől, sem pedig a társadalomtól, hogy örüljenek a várható terheknek. Azt viszont kéri, hogy ha jóváhagyják ezt a programot, és azt önkön keresztül a társadalom is elfogadja, a végrehajtás legyen közös ügyünk.

A nemzeti érzés mélyen benne él minden tisztességes emberben. A más népek iránti tisztelet és megbecsülés is akkor hiteles elsősorban, ha a hazánk és népünk szeretetére épül. Éppen ezért nagyon fontosnak tartom, hogy amikor most honfitársainkat közös cselekvésre szólítjuk, érezzük át annak jelentőségét, hogy a haza sorsáról s jövőjéről van szó.

E gondolatokat is figyelmükbe ajánlva terjesztem vitára és jóváhagyásra a tisztelt Országgyűlés elé a kormány 1990-ig szóló munkaprogramját.

Kádár Jánosnak, az MSZMP főtitkárának hozzászólása

Tisztelt Országgyűlés!

Ismerve a Minisztertanács munkaprogramját – és meghallgatva most Grósz Károly miniszterelnök elvtársat –, az a meggyőződésem, hogy a helyzetelemzés pontos, a fő tennivalók megjelölése helyes. A kormány 1990-ig szóló munkaprogramja jól kapcsolódik a párt július 2-i, gazdasági-társadalmi kibontakozási programjához. Ezért elfogadom, és a Központi Bizottság nevében is elfogadásra ajánlom.

Hangsúlyozni szeretném, hogy én – és gondolom, hogy velem együtt mindazok, akik figyelemmel kísérték – nagyra értékelem azt a nagyszabású, dinamikus és alapos előkészítő munkát, amelyet a kormány a program kidolgozása során végzett, azt a széles körű konzultációt, amelyet a társadalom legkülönbözőbb területeinek felelőseivel folytatott. Meggyőződésem, hogy a munkaprogram bizalmat és támogatást érdemel!

Nyíltan szólunk a valóságról

Az előterjesztett munkaokmány, Grósz elvtárs beszámolója lényegében minden fontos témakörrel foglalkozik, ezért én most csak néhány lényeges kérdésről kívánok szólni. Előbb azonban hadd emlékeztessenek arra, hogy sok évvel ezelőtt, az akkor új párt- és kormányvezetés nevében én is szoltam itt az Országgyűléshez. Bár nem hasonlítható össze az akkori helyzet a maival, de tény, hogy akkor sem volt könnyű. Én – társaim nevében is – akkor azt mondtam: azok az emberek, akik a vezetés felelősségét magukra vették, nem hatalmaskodni, nem uralkodni, hanem szolgálni akarnak – szolgálni a szocializmus ügyét, a nép érdekeit! Kiemeltem: ha az ország ügyeiről szólunk, a mi feladatunk nem az, hogy szépeket mondjunk, hanem az, hogy a valóságról szóljunk, és igazat mond-

junk. Ha önök végiggondolják a pártnak a gazdasági-társadalmi kibontakozásról szóló július 2-i állásfoglalását, a Minisztertanács itt beterjesztett munkaprogramját s a miniszterelnök ehhez kapcsolódó szavait, azt hiszem, bátran mondhatják, hogy az ország vezetése ma is nyíltan beszél a valóságról, az igazat mondja. Ebből nem engedhetünk, ezt meg kell tartanunk.

Mai helyzetünk lényeges vonásai jól ismertek. Fő jellemzője, hogy a gazdasági munkában nem következett be az a fordulat, amire feltétlenül szükség lett volna. A költségvetési hiány növekedett, adósságunk szaporodott. Mindez azonnali cselekvést, határozott lépéseket követel most az ország vezetőitől, népüktől is.

Nem alkalmazkodtunk a körülményekhez

Milyen körülmények játszottak közre a mai helyzet kialakulásában? – a kérdés gyakran hangzott el a széles körű társadalmi vitában is. A választ kezdjük azzal – s ez lassan már egy egész történelmi szakasz –, hogy a mezőgazdaság szocialista átszervezésével befejeződött a szocialista társadalom alapjainak lerakása. Egy ideig érvényesült az extenzív fejlődés, amelyben jelentős mennyiségű nyersanyagot és munkaerőt vonhattunk be az építő munkába. Ezek a tartalékok fokozatosan kimerültek, és át kellett térnünk a szocialista építés intenzív szakaszára. Ez az átállás – amit már korábban is nyomtatékkal hangoztattunk – lassú.

A másik tényező, amely a mai helyzet kialakulásához vezetett: az 1974-ben bekövetkezett olajárrobbanás és annak számos következménye. Lényegesen megváltoztak Magyarország nemzetközi gazdasági körülményei. Az olajárrobbanással párhuzamosan új ágazatok jöttek létre, és sok szempontból új erőviszonyok alakultak ki a nemzetközi gazdasági életben. Mindezt nem mértük fel időben, s nem vizsgáltuk elég alaposan, hogyan hatnak a világ gazdaság ezen új jelenségei a mi gazdasági munkánkra. Nem igazodtunk ezekhez a külső körülményekhez a gazdasági szerkezet megváltoztatásával, a termékváltással – legalábbis népgazdasági szinten nem. Mindez azt jelenti, hogy termékeink minősége nem felel meg sem a nemzetközi piac, sem a hazai fogyasztás által támasztott követelményeknek.

Mindez – Grósz elvtárs is utalt erre – felveti a felelősség kérdését. A mi pártunkban valóban kollektív vezetés van. A végrehajtásban az egyéni felelősség mellett létezik a testületek felelőssége is. Ha azt

nézzük, hogy ki milyen régen van ezekben a testületekben, akkor valószínűleg nekem is jár egy jó rész ebből a felelősségből, hiszen elfogadtam, megszavaztam a terveket. A felelősség dolgában a legfontosabbnak azt tartom, hogy tanuljunk a hibákból, és vonjuk le a következtetéseket. A Minisztertanács munkaprogramja ezt meg is teszi.

A hibákból okulni kell

Melyek voltak a párt- és az állami vezetés hibái? Elsőként az, hogy a nemzetközi gazdasági környezet számunkra hátrányos változásait időlegesnek, átmenetinek tartottuk. Nem mi voltunk egyébként az egyedüliek, sok országban így gondolkodtak erről. Emellett bizonyos mértékben mi is magunkévá tettünk egy olyan téves nézetet, hogy a világgazdasági változások a szocialista országok gazdálkodására nem gyakorolnak jelentős befolyást. Ez komoly hiba volt. Szólni kell róla, éppen a belőle levonható tapasztalatok miatt.

Az is igaz, hogy jó pár éven át fenntartottunk egy közepes fejlődési ütemet, mind a termelés, mind pedig az életszínvonal emelkedését tekintve. Ennek voltak persze látványos jelei a javuló életkörülményekben, az áruval teli boltokban – szocialista partnereinknek fel is tűnt ez –, de ma már látjuk: hibának bizonyult ezt a fejlődési ütemet tartani. Nem arról van szó, hogy valami esztelen tempót diktáltunk volna, hiszen a KGST-országok között a statisztikák szerint e tekintetben a középmezőnyben helyezkedtünk el. De az ütem nem volt megalapozott.

Szólok egy olyan természetű hibáról is, amely lényegében azóta végigkíséri a rendszerünket, mióta a szocialista fejlődés útjára léptünk. Miről van szó? Arról, hogy előbb deklaráltuk a vívmányokat, rendeltük el a járandóságokat, juttatásokat – beleértve az ingyenes közoktatást, az állampolgári jogon járó egészségügyi ellátást, és sok minden mást –, mint hogy megteremtettük volna az anyagi alapját. Ebből az is következik, hogy meghirdetett vívmányainkat sem érvényesíthettük száz százalékig. Jó példa erre a gyakorlatunkra a népgazdasági tervezés. Sokoldalú mérlegelés alapján kidolgoztuk az öt-éves, az éves terveket – túlzottan is részletesen, a most negyvenéves tervezési rendszerünknek ezen is változtatni kell majd –, s következett a végrehajtás. A „kiadást” mindig teljesítettük, sőt majdnem mindig túlteljesítettük, a „bevételt” azonban nem. Ennek a vége az

lett, hogy többet fogyasztottunk, osztottuk el különböző célokra, mint amennyit ténylegesen megtermeltünk. Sok éven át történt így, s úgy látszik, hogy rendszerünknek egyelőre ez gyenge pontja. Nem lehet ezt a gyakorlatot folytatni.

Az említett hibák közül külön is foglalkoznék azzal, hogy nem tudtunk időben és megfelelően alkalmazkodni a nemzetközi gazdasági folyamatokhoz. Mi magunk nehezítettük meg helyzetünket a nemzetközi piacon azzal, hogy a szerkezetváltás és a termékváltás rendkívül lassú volt. Áruink leértékelődtek, és más okoknál fogva is sokszor nehezen, értékükön alul voltak eladhatók.

S itt szokott a sajtó – Nyugaton különösen erőteljesen, de még nálunk is – összehasonlításokat tenni. Mondják, írják, hogy „bezzeg az Egyesült Államokban, a Német Szövetségi Köztársaságban, Japánban képesek gyorsan és hatékonyan megváltoztatni a gazdasági szerkezetet”. Ez igaz, de a felvetés nem egészen igazságos. Az említett országokban valóban gyorsabban tudnak termékszerkezetet váltani, mint Magyarországon. De nem azért, mert a magyar vezetés nem ismerte volna fel ennek szükségességét. Az összehasonlításnál számos tényezőt kell figyelembe venni, egyebek között azt is, hogy a tőkés országokban változatlanul hat – még ha ritkábban is használjuk ezeket a kifejezéseket – a kapitalista kizsákmányolás, s az is igaz, hogy a legfejlettebb tőkés országok különböző módszerekkel és eszközökkel kiszipolyozzák a fejlődő világot, sőt bizonyos értelemben a szocialista országokat is.

De gondoljunk más tényekre is. Arra is: bár a világ nagy részében kapitalista társadalmi rendszer van, azért nem mindegyik ország áll úgy, mint az előbb említett három-négy élenjáró kapitalista állam. Ott a szerkezetváltás rendkívül egyszerű. Ha egy iparág ráfizetésessé válik, leépítik azt, az emberek tízezreit, százezreit az utcára küldik. Korlátlanul növelik a munkanélküliséget, kizárólag a kereslet és a kínálat szabályai szerint emelik az árakat. Nem szegyenek egy-egy inflációs szakasz, az életszínvonal radikális csökkentése miatt. Ez is hozzá tartozik a kapitalizmusképhez.

A jóléti állam kifejezés is kiment a divatból, amikor ott bonyolult és nehéz évek kezdődtek, amikor ott volt szükség stabilizációra, a termelés szerkezetének átformálására.

Nem szorul magyarázatra, hogy a szocializmus miért nem járhatja ezt az utat, még akkor sem, ha a miénk a nehezebb út. Szeretném kiemelni a Központi Bizottság júliusi állásfoglalásának egy kulcsmondatát, amelyben – szerintem – benne van egész programunk lényege.

A mi feladatunk – most csak magunkról beszélek, de ezt lehet szélesebben is értelmezni – a szocialista rendszer humánus alapelveit megtartva megteremteni a racionális, hatékony gazdálkodás feltételeit. Enélkül nem bontakozhatnak ki a szocializmus kétségtelen előnyei.

Ami nagyon lényeges: feladatunk történelmileg új, és még nem találtuk meg végrehajtásának útját, módját. Meggyőződéseim, hogy rátalálunk a helyes útra, a megfelelő módszerre, s a gazdasági életben szükséges változások a szocialista elvek betartása mellett, azok figyelembevételével mennek végbe.

Igaz, az ütem még lassú, de a szocializmus most is fejlődik. Ennek alapja a munka. A felépítmény a gazdaságra épül. Ha meg akarjuk teremteni a szocializmus biztos jövőjét – és ezt akarjuk –, akkor szilárdabb gazdasági alapot kell építenünk. Ez az a történelmi lecke, amelyet nem oldottunk még meg. Velünk együtt az egész szocialista világ keresi ennek útját, helyenként határozottabban, gyorsabban, másutt talán lassabban.

A vitákban sokszor felmerült – nem is teljesen alaptalanul –, hogy a szükséges reformok időnként megtorpantak, aztán megint nekilendültek; hogy ezen a téren következtelenség mutatkozott. A Központi Bizottság nevében is mondhatom, hogy sohasem szándékoztunk megállítani a reformfolyamatot, mi határozottan és céltudatosan jártuk utunkat. Ám az általános közgazdasági követelményeket a szocializmusban nem lehet csak úgy egyszerűen érvényesíteni. A közgazdászokat biztattuk, hogy dolgozzanak, kutassanak, jussanak értékes tudományos következtetésre, de azt meghatározni, hogy a valóságban mit, hogyan, mikor lehet bevezetni, az a párt és az ország vezetésének nagyon terhes és felelős feladata marad.

Akadtt persze más gond is a munkában. Néha például abból is ideológiát és politikát csinálunk, amiből nem lenne szabad. Itt nagy kérdésekről is szó van, olyanokról, mint például az érdekek. A pártnak és a kormánynak volt bátorsága, hogy időben kimondja: bár társadalmunkban nincsenek antagonisztikusan szemben álló osztá-

lyok, különböző valós érdekek azonban vannak, és ezek olykor ütköznek. Ezzel számolni kell, a különböző – társadalmi, csoport- és egyéni – érdekek összehangolása folyamatos feladat.

Gyakran hivatkozunk például az emberek öntudatára, világnézetére, gondolkodására, de nem hagyhatjuk figyelmen kívül a személyes érdekeiket sem. Ha e kettő tartósan ütközik, akkor nem lehet előrehaladni. Azt hiszem, hogy a mi vezetésünk elég határozottan lépett ezeken a területeken, de volt, amiből politikai kérdést is csináltunk – feleslegesen. Említhetem példának azt a fogalmat, hogy nyereség. Ezt kezdetben nem nagyon volt ajánlatos emlegetni. Mély meggyőződésemm, hogy minden olyan társadalomban, amelyben árutermelés folyik, a rendszertől függetlenül azonos normákat és mérőeszközöket kell használni. Márpedig az nem ideológiai vagy politikai kérdés, hogy egy szocialista országban, ahol árutermelés folyik, a vállalatok nyereséggel dolgozzanak. Ez nincs ellentétben a szocializmussal, sőt egy magasabb rendű társadalmi rendszer számára kiváltképpen fontos a gazdasági munka eredményessége. Ez tehát nem világnézeti kérdés, s nem is szabad belőle azt csinálni.

Meg vagyok győződve arról, hogy a kormány munkaprogramja határozott lépést jelent abba az irányba, amelyet úgy fogalmaztam: a szocialista rendszer elveinek szem előtt tartásával megteremteni a hatékony és racionális gazdálkodás feltételeit. Kérem, hogy az Országgyűlés támogassa ezt a munkát, annak tudatában, hogy az idő cselekvésre sürget.

Tervgazdálkodás a piaci törvények figyelembevételével

A népgazdaság munkájával szemben támasztott általános igényeket a Központi Bizottság július 2-i állásfoglalása tartalmazta. Ezeket most nem részletezem. A lényeg: meggyőződésünk szerint a gazdasági és társadalmi kibontakozás feltétele a szocialista tervgazdálkodás az ésszerűen szabályozott és épített piac törvényeinek figyelembevételével; a gazdasági reformok következetes folytatása, a szocialista tulajdonformák fejlesztése.

Segítsük elő a tőkekoncentrációt, ne legyenek holt pénzek az országban. Tegyük lehetővé a jól prosperáló és becsületesen nyereséghez jutott vállalatoknak, hogy beruházhassák a rendelkezésükre álló anyagi javakat, összegeket saját termelésük fejlesztésére vagy akár más, velük kapcsolatban álló üzemek tevékenységének a javí-

tására. Lehetővé kell tenni, hogy a termelő kollektívák dolgozói – részleg vásárlásával vagy más alkalmas formában – a vállalat, a szövetkezet résztulajdonosaivá válhassanak.

Határozottan és bátran kell ezeket a kérdéseket megvizsgálnunk, majd a lehetséges, reális változtatásokat bevezetnünk. Ugyanilyen határozottnak kell lennünk abban, hogy a magánkisiparra, a magánkiskereskedelemre – persze nem az üzérkedésre – a szocialista rendszerben történelmi távlatokban nézve is szükség van. Ezeknek a vállalkozásoknak a működését is ösztönözzük és segítsük. Hazánkban a termelési eszközök döntő többsége társadalmi tulajdonban van. Megjegyzem, itt is előre léptünk, amikor deklaráltuk, hogy az állami és a szövetkezeti tulajdon megkülönböztetés nélküli, egyenrangú szocialista tulajdon. Világosan kell látni, hogy ilyen viszonyok között a magánkisipar, -kiskereskedelem és -szolgáltatás nem veszélyezteti az ország szocialista jellegét, hanem segíti a gazdasági kérdések megoldását, a nép jobb életkörülményeinek megteremtését. Ezért támogatjuk tevékenységüket, és hozzáteszem, hogy egyetértek a kormányprogram erre vonatkozó pontjaival is.

Éveken át óriási viták folytak a kisegítő gazdasági tevékenység különböző formáinak létjogosultságáról is. Köztük a legkiterjedtebb a mezőgazdasági háztáji gazdálkodás. Ezeket továbbra is határozottan, energikusan támogatjuk. Hasznosan segítik a gazdasági tevékenységet az iparban, a szolgáltatásban létrejött különböző, vállalaton belüli és egyéb gazdasági munkaközösségek. A szerepük megítélését és a munkájukat kísérő ellentmondások fokozatosan tisztázódnak majd, persze ügyelni kell arra, hogy ezekben a szervezetekben is rendben folyjon a munka.

Ezzel összefüggésben szeretnék emlékeztetni arra, hogy van nekünk egy több évtizedes hagyományú, nagy társadalmi tiszteletet érdemlő szocialista munkaverseny-mozgalmunk. Sokan emlékeznek rá, hogy a szocialista brigádok létrehozásának ötlete a munkások körében született meg, és ebből egy széles körű, nagyon jó mozgalom bontakozott ki. Mostanában gyakran elhangzik a kérdés: szükség van-e rájuk, mi lesz a jövőjük? Bizony szükség van! Az előrehaladás újabb motorjává válhatnak, hiszen ahogy a vállalatvezetés feladatát adhat a vállalati munkaközösségeknek, éppúgy kaphatnának megbízást – mintegy szerződéses alapon – a szocialista brigádok is. Már van is erre példa, és érdemes ezt a kezdeményezést folytatni: munkamegállapodást kötni, amelyben rögzítik, mi a

feladat, és mi jár annak elvégzéséért. E tekintetben is vannak tehát tartalékaink, lehetőségeink.

A Minisztertanács 1990 végéig szóló munkaprogramja a Központi Bizottság által meghatározott feladatcsoportról a hangsúlyt az első, a stabilizációs szakaszra helyezi. Ez nem lehet másképp, hiszen csak így teremthetjük meg a kibontakozás jobb feltételeit. Ahogyan Grósz elvtárs is rámutatott: az elsőrendő feladat bizonyos kedvezőtlen folyamatok megállítása, a gazdasági alapok megszilárdítása, a termelés és a fogyasztás összhangjának megteremtése.

A stabilizáció terhekkel jár

Ezt az utóbbi követelményt kell szem előtt tartani a folyamatok ütemezésénél is: a javakat előbb meg kell termelni, s csak azután elosztani, és nem fordítva. Minderről világosan, nyíltan és határozottan beszélt Grósz elvtárs, és így is kell. A stabilizációs szakasz terhekkel jár. Áldozatokat is kíván, ahogy a dokumentum fogalmaz: a közületi és a lakossági fogyasztás átmeneti visszafogása, csökkentése elkerülhetetlen. Másképp az egyensúlyi helyzet nem teremthető meg.

A másik elkerülhetetlen teendő, amelyet a kormányprogram rögzít, a termelési eszközök és az élőmunka átcsoportosítása a versenyképesebb ágazatokba, vállalatokhoz. Ebből az is következik, hogy az ország gazdasági eszközeit felélő, alacsony hatásfokú termelést vissza kell fejleszteni, végső soron megszüntetni. Ez egyazon folyamat két oldala, s lényegéből következően erőteljes differenciálást tesz lehetővé. Az élőmunka átcsoportosításáról csak annyit: nálunk az alkotmány rögzíti a munkához való jogot, s Magyarországon jelenleg teljes foglalkoztatás van. Ez a jövőben is így lesz, de a munkaerő jelentős átcsoportosításával. Ma ugyanis az a jellemző, hogy bizonyos termelő ágazatokban és üzemekben van munkaerő, de nincs kellően hatékony foglalkoztatás. Sok helyütt – bizonyos kormányzati hibák miatt – olyanok is létszámban vannak, akiket valamikor azért vettek fel, hogy a jól dolgozóknak valamivel többet fizethessenek. Márpedig így nem lehet hatékonyan gazdálkodni, hiszen ugyanakkor bizonyos ágazatokban, például a szolgáltatásokban. nagy a munkaerőhiány.

A munkához való jog tehát nem azonos a munkahelyhez való joggal. Az maradjon meg a munkahelyén, aki ott becsületesen dolgo-

zik, és népgazdaságilag szükség is van a munkájára. A munkaerő-átcsoportosításokat természetesen megfelelő intézkedésekkel kell segíteni; így bizonyos helyeken nyilvánvalóan szükség van a munkaerő átképzésére is. Nem ismerem pontosan az erre vonatkozó konkrét terveket, de nem ajánlanám, hogy a kormány maga tartson fenn intézményeket az átképzésre. Kormány szinten ezt nem lehet ésszerűen elvégezni. Még azt is megkockáztatnám: így sok olyan ember lenne, aki hat tanfolyamot is elvégez, de még mindig nem dolgozik . . . Ezért az átképzés legyen az érintett iparág, de még inkább a vállalat vagy az intézmény dolga. Hiszen ők tudják, hogy nekik milyen munkaerő kell, és így a képzés tartalma, ideje a konkrét igényekhez igazodhat.

Én sem kerülhetek meg egy olyan kérdést, amelyet – bár a stabilizációs szakaszhoz hozzá tartozik – az Országgyűlés a következő napirendi pont keretében tárgyal majd. A kétfajta új adó tervezetét – különösen a személyi jövedelemadóét – már az előkészítés időszakájában alaposan megvitatták. Ehhez annyit szeretnék hozzátenni: az általános forgalmi adónak az a fő funkciója, hogy a termelést ösztönözze, ne pedig a fogyasztást. Azt hiszem, sem közösséget, sem egyént nem kell különösebben biztatni a fogyasztásra – főként, ha van rá pénz –, a termeléshez viszont annál inkább kell az ösztönzés. Az új adórendszernek éppen ez a rendeltetése.

Az előzetes viták tapasztalataiból is kitűnik, hogy az új adózás, különösen a személyi jövedelemadó, nem aratott nagy tetszést a lakosság körében. Azt hiszem, ez természetes; nem emlékszem olyan példára a történelemből – legyen szó bármilyen társadalmi rendszerről –, amikor a jövedelemadót megéljenezték volna az emberek. De tudnunk kell: ha ez a két adójavaslat nem szerepelne most az Országgyűlés napirendjén, akkor legkésőbb a jövő év január elsejétől kezdve a közületi és lakossági fogyasztást erőteljesen korlátozni kellene. A két adó éppen azokat az elemeket építi be gazdálkodási rendszerünkbe, amelyek céljaink elérését segíthetik. Ezek egymástól elválaszthatatlanok, amit azért kell hangsúlyozni, mert már volt olyan vélemény, hogy csak az egyiket vezessük be. Ez nem lehetséges.

Az általános forgalmi adó áttekinthetőbbé teszi a gazdálkodást, és így segíti a tisztánlátást. Erre pedig szükség van, mert a viszonyok nem mindig tisztázottak. Most például a vállalatok kicsit jobban állnak, mint maga az ország. Jelentős részük nyereséggel termel, de a nyereség összetevői bonyolultak, és azokat a kormány sok

esetben egészen pontosan nem is tudja megállapítani. S vannak „ügyes” vállalatvezetők is, akik elérik, hogy még az állami dotáció is a gyár, az üzem nyereségét növeli.

Fontos téma az áremelés is. Ezeknek sokszor valós alapjuk, okuk van. Világjelenség, hogy a korszerű termelés a gyártmányok jelentős részénél áremelkedésekkel jár. De nálunk – és most a termelői árakról beszélek – az emelkedés nem mindig volt indokolt. Előfordult, hogy egy-egy gyárban a rossz munkát és a gyenge vezetést is megfizették a fogyasztóval. Ez megengedhetetlen.

Ami az általános forgalmi adót illeti, ennek kapcsán gyakran használjuk a hozzáadott érték fogalmát. Ez azt jelenti, hogy a vállalat csak a valódi termelés, a tényleges teljesítmény arányában tervezheti nyereségét, és csak a tiszta kiadásokat számolhatja be az áraiba. Grósz elvtárs helyesen utalt rá, hogy januárban rendezni kell bizonyos termelői és fogyasztói árakat, de a következő években – az adórendszer, a gazdasági tisztánlátás révén is – a termelői árak növekedése le kell hogy lassuljon. Ez a lakosság számára is hasznos lesz, mert a termelői árak alakulása nem választható el a fogyasztói árakétól. Ez az ármozgás kedvezően hat majd, ha pontosan és ellenőrzött módon hajtják végre.

Ösztönözni a hatékony termelést

A személyi jövedelemadó részleteire nem kívánok kitérni. A lényeg, hogy az általános forgalmi adó és a személyi jövedelemadó bevezetésének egyaránt az a célja, hogy ösztönözzük a hatékony termelést, és a munkaerő ott dolgozzon, ahol a legnagyobb szükség van rá. Ezt nem lehet egyszerűen adminisztratív eszközökkel elérni, csak úgy, hogy ha biztosítjuk: ahol hatékonyan dolgoznak, és azt termelik, amire az országnak hazai fogyasztásra és exportra szüksége van, ott jobban is keressenek az emberek. Miként a hatékonyan dolgozó vállalat jövedelmezőségét, nyereséggyarapodását elismerjük, akként az ott dolgozók keresete is nagyobb mértékben emelkedjen, mint másutt. A nagyobb kereset vonzza is ezekhez a vállalatokhoz az embereket.

Az igazságos közteherviselés helyes, szükséges. Ehhez szorosan hozzá tartozik az is, hogy a bér és a jövedelem a teljesítmények szerint alakuljon, vagyis aki többet teljesít, az többet keressen, aki viszont nem teljesíti az átlagot, annak a fizetése is az átlag alá süllyed-

jen. Más út nincs, ha jobb helyzetet akarunk teremteni a gazdaságban. Ha a dolgok így alakulnak, akkor nyilvánvaló – s ez lesz az igazságos is –, hogy minden állampolgárnak jövedelme arányában kell hozzájárulnia a közteherviseléshez. Ha tehát valaki nálunk munkája után sokat keres, hadd tegye, de akkor másoknál többel is járuljon hozzá a közkiadáshoz. Az adózásban nem lehetnek kivételek. Lehet segíteni a nehéz helyzetben levő embereket, de kivételezésre nincs mód, mert akkor nem lesz megállás. Adót minden érintettnek fizetnie kell.

Néhány szót szeretnék szólni az áldozatvállalásról. Csatlakozni szeretnék Grósz elvtárshoz és Kürti püspök úrhoz is abban, hogy a helyzet, az idő sürget, lépünk kell, ami áldozatvállalás nélkül nem megy. Másfajta gondolkodás és hozzáállás kell, más, új viszony a munkához. Ez az igazi „áldozatvállalás”. Tudjuk, kézzelfoghatóbb, valós áldozatokat is kell hoznunk, ez elkerülhetetlen. E lépést meg kell tennünk, mert nincs más lehetőségünk. A szükséges intézkedésekhez azonban az is hozzá tartozik, hogy a szociális kérdésekre lehetőség szerint figyelmet fordít a kormány, és gondoskodik az arra rászoruló rétegek segítéséről.

Elhangzott itt az is, hogy most megoszlik a közvélemény. Tudom, valóban így van. De ismerem sok ember véleményét, munkásokét, parasztokét, akik azt mondják: ha áldozatot kell hozni, hozzuk meg, de teremtsünk rendet dolgainkban. Ez is tömeghangulat! Így vélekedik az ország lakosságának tisztességes többsége – hivatásra, foglalkozásra való megkülönböztetés nélkül, munkások, szövetkezeti parasztok, alkalmazottak, értelmiségiek és mások.

Csökkenti a bürokráciát

Napirenden van, az expozéban is szerepelt az állami és társadalmi apparátusok kérdése. Az állami közigazgatásban, de más területeken is, mindenképpen csökkenteni kell az ügyintézés bürokratizmusát. Más területeken egész intézményrendszerünket, a pártot éppúgy értem, mint a különböző társadalmi szerveket. Meg kell vizsgálni, hogyan szüntethető meg a nehézkes ügyintézés, hogyan számolhatók fel az üresjáratok. A helyes sorrend, azt hiszem: először a funkciót és a hatáskört kell megvizsgálni, mert bizonyosan ott is lehet ésszerűsíteni, hiszen a fellelhető bürokratizmus részben olyan tennivalókból keletkezik, amelyeket elvégeznek ugyan, de se

haszna, se látszatja. A funkciókat, a hatásköröket kell újra átgondolni, s azután kell megvizsgálni a létszámot. Fordítva ez nem megy. Pusztá „megtizedelés” még semmiféle bürokráciát nem szüntetett meg.

A statisztikák szerint Magyarországon az apparátusok létszáma összességében nem túlzottan nagy más országokhoz viszonyítva, de a szükségesnél azért már nagyobbra nőtt. Csökkenthető azzal a kifejezett céllal, hogy világosabb, körülhatároltabb, tényleges és hasznos feladatokkal működjenek. Kisebb létszámú és feltétlenül jobban fizetett apparátusokra van szükség a jövőben.

Sok szó esik manapság a közvagyon óvásáról, a pazarlás, a károkozás megakadályozásáról. Ehhez csak egyetlen példát akarok említeni: az idei első fél évben tűz következtében 220 millió forint kár keletkezett. A múlt év első felének hasonló adatait már említeni sem merem. S ha megnézik a károk, a tűzesetek okait, legtöbbször emberi hanyagságra lelnek: egy rosszul összeszerelt elektromos berendezésre, figyelmen kívül hagyott hegesztési szabályokra, bekapcsolva maradt hőszugárzóra. Ez megengedhetetlen. Más közmorál, hozzáállás kell a kisebb és nagyobb ügyekben egyaránt, hogy csak a munka nélküli jövedelemkiáramlás forrásainak elrekesztését vagy a gazdasági bűncselekmények megfelelő büntetését említsem.

A kádereképzésről Grósz elvtárs is beszélt, én is foglalkoznék vele. Valóban más megítélésre van szükség a kádérügyekben, a „romantikus” és „misztikus” elemek helyett a tényeket kell alapul venni. Minden vezetőt – és természetesen nemcsak országos vezetőkre gondolok – azonos módon kell megítélni aszerint, hogyan és milyen eredménnyel hajtja végre feladatát. Olyan vezetőket, akik nem ütik meg ezt a mércét, nem bír el az ország. Nem elég, hogy valakire azt mondjuk, „jó elvtárs”. Az a jó elvtárs, aki tettekkal tudja segíteni a szocializmus építését, s amikor kell, politikailag is kiáll a szocializmus ügye mellett. Ezt tartom érvényesnek a kommunistákat illetően. Jó ember sok van, s egyik bajunk, a rossz végrehajtásnak egyik oka éppen az, hogy mindenki „jó ember” szeretne lenni. Feladatot adni, a végrehajtást megkövetelni, igényesnek lenni – ezt nem nagyon szeretik egyesek. Most szükség lesz rá! És higgyék el, hogy egy vezető a dolgozók körében valódi megbecsülést csak így érhet el. A látszatnépszerűséggel megelégedő, a munkát „nincs szívem megkövetelni”-típusú vezető vállalatokat tesz – tehet tönkre.

Ebben az értelemben – nyíltan, demokratikusan – kezeljük tehát a káderügyeket, amelyek intézése az idők folyamán jelentősen változott. Többesjelölési rendszer már nemcsak a képviseléválasztásoknál működik. Az új vállalati irányító szervek már demokratikusabbak, hiszen választás alapján, a kollektíva szeme előtt dolgoznak. Nincs szükség tehát semmiféle misztifikációra a káderügyek intézése körül. Arra különösen nem, hogy valakihez, úgymond, nem lehet nyúlni, mert ennek vagy annak az ismerőse. Az ilyen hozzáállás még fellelhető. Véget kell vetni annak is, hogy ha valaki az egyik vezető poszton csődöt mondott, akkor egy másikra teszik, s ha ott is csődöt mond, tovább kerül. Az effajta szemléletű ügyintézés a társadalom nem tudja elviselni. Demokratikusan és folyamatosan, a munka tényleges szükségletei szerint kell a káderügyekkel foglalkozni, a vezető posztok betöltését megoldani.

Felhasználom az alkalmat arra, hogy a jelenlegi témánktól látszólag távolabb eső kérdésekről is szóljak. Már csak azért is, mert az utóbbi években a vezetést ért bírálatok egyike az volt, hogy csak gazdasági kérdésekkel foglalkozunk, s az élet más, fontos területeit elhanyagoljuk. Ez így nem igaz. Valóban sokat és nagy súllyal foglalkozunk a gazdaság ügyeivel, de jelentőségüknek megfelelően, folyamatosan áttekintjük a tudomány, a közoktatás, a kultúra időszakos kérdéseit is.

Ami a tudományt illeti: pártunk már régen kimondta, hogy tudományos kérdéseket csak tudományos módszerekkel lehet eldönteni, nem pedig párthatározatokkal vagy többségi szavazattal. Ez változatlanul érvényes. A párt Politikai Bizottsága például a közelmúltban az ideológiai munkát áttekintve megerősítette, hogy a marxista-leninista ideológia kérdéseiben csak a tudományos elemzőmunka révén lehet egységes álláspontra jutni. Ez az elv érvényes minden más területen, s ezzel összefüggésben igen fontos a tudományos kutatás szabadságának garantálása.

Az oktatással kapcsolatban – bár nem vagyok szakember ezen a területen – szólnék egy ma divatos törekvésről: ez a tekintélyelvű oktatás leépítése – úgymond – a kreatív szellemiség erősítése érdekében. Tisztelem a tudományos törekvéseket, nem is kérdőjelezem meg a helyességüket, de csatlakozom azokhoz, akik kérik: azért a gyerekek írni, olvasni és számolni is tanuljanak meg tisztességgel az iskolában. Enélkül minden más nagyratörő igény megvalósíthatatlan.

A pártvezetés nevében mondhatom, hogy nagyra értékeljük és tiszteljük a kulturális tevékenységet. A szocialista fejlődéshez hozzá tartozik kultúránk gyarapodása és fejlődése minden területen. Fontos feladata, hogy segítse a közösség iránti felelősségérzet kialakulását, erősödését, a közerkölcs formálódását. Annál is inkább, mert e tekintetben aggasztó jelek tapasztalhatók a társadalomban. Kiktől várhatjuk, ha nem elsősorban a kultúra munkásaitól, hogy a haza, a család, a szülő, a gyermek, az emberi normák tiszteletére intsenek? Nem hiszem, hogy a pornográfia, a trágár beszéd színpadi, irodalmi térhódításában kellene követnünk a Nyugatot – inkább a szerkezetváltás ütemét vegyük át tőlük. Jó lenne, ha a zenekultúra, a beszéd-kultúra vadhajtasait kritikusabban szemlélnék, és a televízió, a rádió, a kultúrát közvetítő intézmények nem segítenének abban, hogy ezek beszűrődjenek hozzánk is. Kérem, hogy a kultúra művelői segítsenek nekünk ebben, az ő szavuk ezen a téren talán erősebb, mint a politikusoké.

Mindezekre a kérdésekre kiterjed a figyelmünk. De való igaz, ma-napság a legtöbbet a gazdaság dolgaival foglalkozunk. Hogy miért? Világosan meg kell érteni: mindennek ez az alapja! Bármely tenni-valót veszünk sorra, azonnal felmerül megvalósításának az anyagi fedezete. Amikor tehát gazdasági kérdéseket tárgyalunk, és azok jobb megoldására törekszünk, akkor ezt a közoktatás, a tudományos fejlődés, a kultúra érdekében is tesszük. A tudósoktól, az oktatóktól, a kultúra művelőitől pedig azt várjuk, hogy segítsenek megoldani a ma napirenden levő feladatainkat, és tekintsek ezt a közös munkát olyan tevékenységnek, amely egyszersmind saját területük problémáinak megoldását is szolgálja.

A gazdasági és politikai intézményrendszer összefüggéseinek elemzésébe most nem akarok belebocsátkozni, azt azonban meg akarom említeni: meg vagyok győződve arról, hogy a gazdasági irányítás korszerűsítése, a struktúraváltás hatással van – s kell, hogy legyen – a társadalom politikai szervezetére is. A változást igénylik is – ebben nincs vita.

Nálunk egypártrendszer van – történelmileg így alakult. De nem lehet nem észrevenni: lassan ugyan, de valami változott, önállóbbak lettek a különböző állami, társadalmi, gazdasági szervek, szervezetek. Lehet, hogy a szükségletekhez mérve még nem eléggé önállóak, de ilyen irányba léptünk, s lépünk a jövőben is. A Köz-

ponti Bizottság – a politikai struktúrával összefüggésben – napi-rendre tűzi a párt vezető szerepének megvizsgálását. Ez azért fontos, mert a párt vezető szerepének érvényesítési módja hatással van és lesz minden állami, társadalmi, gazdasági szervezet tevékenységére. A nézetek természetesen ebben is megoszlanak. Hallottam már olyan véleményt, hogy ne csak a párt ne foglalkozzon gazdasági dolgokkal, hanem az állam se. Nemigen tudok olyan országról a világban, ahol pártot, kormányt ne foglalkoztatnának gazdasági kérdések. Vannak más vélemények is. Éppen a minap hallottam valamelyik előzetes vitában egy mérnökembertől, hogy ha valamikor, hát most szükség van a pártirányításra. Mondja meg a párt, mit csináljunk, s azt tesszük. A mi rendszerünkben, azt hiszem, van igazság az utóbbi vélekedésben!

A politika állandó és változó elemei

Pártunk politikájának vannak állandó és változó elemei. Ezek kapcsán emlékeztetnék arra, hogy közvetlenül a második világháború befejezését követő időszakban vagy három évig folyt a harc, milyen útra lépjen az ország.

Ez eldőlt, Magyarországon népi hatalom született, Magyarország a szocialista fejlődés útjára lépett. Ez politikánk két állandó eleme, ami másodszor abban a történelmi krízisben erősödött meg, amikor ugyancsak erről volt szó: Magyarországon fennmaradjon a népi hatalom, s népünk a szocializmus útján menjen tovább.

Népi hatalmunknak, a szocialista államnak van egy jelképe: az ötágú, vörös csillag. Önök nagyon jól tudják, hogy amikor a rendszer ellen támadtak, a jelkép, az ötágú csillag eltüntetése volt az első romboló cselekedet. Igaz, ennek az ötágú csillagnak a fényét az 56-os társadalmi válságot megelőzően, a személyi kultusz időszakában is elhomályosították, bizonyos dolgokkal beszennyezték.

Mi évtizedek óta arra törekszünk, hogy a csillag tiszta maradjon. Eközben joggal tartunk a „kispolgári” forradalmártól, mert az mindent 430 százalékra akar teljesíteni. Ők kezdték az ötágú csillagot a lepedőkbe beleszövetni, a hamutartók közepébe rajzolni és így tovább. Mi viszont rendeletet hoztunk a jelkép, az ötágú csillag védelméről, megtiltottuk, hogy ott legyen éjjeli mulatók cégtábláján, de meghagytuk mindenütt, ahol valódi funkciója van: az ipari, a mező-

gazdasági és a termelőüzemek főkapuján. S ott van, ott lesz mindig a Parlament legmagasabb tornyának csúcsán is.

Politikánk állandó elemei nem változnak. Kétfrontos harcot folytatunk. Bizonyos értelemben még ma is meg kell küzdenünk szektás, dogmatikus nézetekkel, amelyek mostanában leginkább a változás igényével szembeni vonakodásban jelennek meg. A másik irányzat, a revizionizmus, a jobboldaliság is jelen van a közéletünkben. Harcolni fogunk mindkettő ellen, úgy, ahogyan eddig is tettük, építve bevált szövetségi politikánkra, a társadalom osztályainak szövetségére, a politikai erők összefogására.

Utaltam már a közéletiség fontosságára. Jól megvilágíthatja ezt egy történelmi példa: Veres Péter életútja. Ő még a Horthy-rendszerben lépett a politika színterére, a felszabadulás utáni időszakban pedig a kommunisták egyik koalíciós partnerének, a Parasztpártnak volt a vezető tisztségviselője. Konfliktusaink is voltak vele abban az időben, de végül egyetértésre jutottunk az alapvető célokat illetően. S hadd mondjam meg, ma is szívesen hallanék irodalmunk valamely vezető képviselőjétől olyan szavakat, amilyeneket Veres Péter a munka tiszteletéről és szentségéről, a becsületről, a kötelezettségvállalásról hirdetett.

Közelmúltunk másik nagy alakja volt Kodály Zoltán. Ő nem volt politikus, mégis, sok mindenben segítette törekvéseinket. Emlékszem, bármilyen tanácskozáson vett részt, nála építőbb és kritikusabb hozzászóló nem volt. Sohasem hozsannázott rólunk, a szocialista rendszerről – nem is vártuk tőle. Külföldön járva azonban mindig elismeréssel szólt arról, ami itthon történik. Idehaza bírálta a vezetést, Moszkvában vagy az Egyesült Államokban pedig méltatta. Ilyen ember volt.

A legfrissebb példaként eszembe jut Lékai bíboros, s vele kapcsolatban az a fontos vívmányunk, hogy a reálpolitika, a szövetségi politika eredményeként a magyar állam és egyház viszonya rendezett. Ideológiájához természetesen mindenki ragaszkodik, az állam is, az egyház is végzi a maga dolgát, de mégis ki lehet alakítani a találkozási pontokat. Ezt fejezi ki az a tény is, hogy Budapesten teret neveztek el Lékai bíborosról, aki hazafi volt, mint ahogy azoknak tekintjük az egyházak, felekezetek más felelős vezetőit is. Ugyanannak a népnek a fiai vagyunk – s ahogy Lékai bíboros kifejezte –, kegyeret a hívő is eszik meg a nem vallásos is, hát akkor megtermelni is közösen kell. A katolikusok, a protestánsok és más vallások képviselői a népfrontkongresszuson is kijelentették, hogy az egyházak

támogatják az országépítő munkát. Ez számunkra sokat jelent, a támogatást köszönjük és igényeljük a jövőben is.

A társadalom egységét erősíteni akarjuk. Ezt célozza a szocialista demokrácia fejlesztése, az egész reformpolitika. Ez is forradalmi törekvés, mert a forradalom – győzelme után – reformok útján fejlődik tovább. Ennek semmi köze sincs a reformizmushoz. Mi úgy akarjuk megválaszolni az új kérdéseket, és úgy akarunk változtatni a gyakorlaton, hogy rendszerünk, politikánk állandó elemei változatlanul fennmaradnak.

A népi hatalomról, a szocializmusról szólva most nem térek ki részletesen a párt vezető szerepére. Erre a mai viszonyok között is szükség van, ez politikánk megvalósításának nélkülözhetetlen feltétele.

Az atomfegyvermentes világért

Hazánk nemzetközi téren is aktívan dolgozik, ápolja kapcsolatait a szocialista országokkal, a világ haladó erőivel. Én is csatlakozom Grósz elvtárs megállapításához: nem könnyű, de világtörténelmi jelentőségű az a megújulási folyamat, amely most végbemegy a szocialista világban.

Különböző okok miatt ez nem egyformán zajlik a Szovjetunióban, a többi európai szocialista országban, Kínában, de mindenütt napirinden tartják. Ennek örülünk. Volt egy időszak, amikor a reformok nyomán olyan hírbe keveredtünk, hogy kapitalista módszereket alkalmazunk. Most már nem vagyunk egyedül a szükségszerű újításokban. Magyarország is része az átfogó megújulási folyamatnak, amely nemcsak a szocialista rendszer, hanem az egész emberiség szempontjából igen jelentős. Hatása a külpolitikában már érezhető. Gyakran találkozhatunk olyan kifejezésekkel, mint valamennyi állam kölcsönös és egyenlő biztonsága a fegyverzet minél alacsonyabb szintjén, a kölcsönös ellenőrzés.

A megújulás már nemcsak meghirdetett program, hanem tényleges folyamat, s büszke vagyok arra, hogy ez szocialista program. A Szovjetuniónak, a Varsói Szerződés tagállamainak, más szocialista országoknak a külpolitikai programja: harc az atomfegyvermentes világért. A kapitalista országok egy részében még mindig az atomelrettetés szükségességéről beszélnek, ezzel szemben a szocializmus országaiban arra törekednek, hogy az emberiség atomfegy-

vermentes világban éljen. Folyamatosak a tárgyalások a Szovjetunió és az Egyesült Államok között, az európai békét szolgálják a Német Demokratikus Köztársaság és a Német Szövetségi Köztársaság legmagasabb szintű kapcsolatai. Előrehaladtak a tárgyalások a KGST és a Közös Piac között. A Varsói Szerződés és a NATO országai Bécsben a közös érdekű tárgyalások előkészítéséről folytatnak megbeszéléseket. Hazánk, miként a többi szocialista ország, a vitás nemzetközi kérdések tárgyalásos megoldásának a híve.

A nemzetközi helyzet – a szocialista országok fellépésének eredményeként – az utóbbi időben enyhült, reális közelségbe került a megegyezés a közepes és rövid hatósugarú rakéták felszámolásáról. A Szovjetunió az úgynevezett kettős nullamegoldást javasolta Európában és a világ más részeiben. Mi is emellett vagyunk.

Pártunk, kormányunk aktívan tevékenykedik a nemzetközi küzdőtéren. Eredményeinek, lehetőségeinek képest kiveszi a részét a béke és a haladás közös céljaiért folytatott harcból. Így cselekszünk a jövőben is.

Kijelentem, hogy a Magyar Szocialista Munkáspárt minden erejével támogatni fogja a kormányt 1990 végéig szóló munkaprogramjának és a kormányelnök nyilatkozatában elhangzott törekvéseknek a megvalósításában. A párt számít arra, hogy a társadalmi és tömegszervezetek – a szakszervezetek, az ifjúsági szövetség, a népfrontmozgalom – is segíteni fogják ezt a folyamatot. S mindenekelőtt építünk népünk megértésére, cselekvő támogatására. A kibontakozás lehetővé teszi, hogy tovább haladhassunk a szocialista fejlődés, népünk szebb és jobb jövőjének útján.

Népünk elemi érdeke, hogy most megoldjuk a programban foglalt feladatokat, és hozzátehetem, nemzetközi érdekünk is fűződik ehhez. A különböző fórumokon szavunk súlya pontosan arányos azal, amilyen sikerrel itthon intézzük az ügyeinket.

Más megközelítésben: nemzeti önbecsülésünk is itthoni munkánk eredményességétől függ. A nemzeti becsület megkívánja, hogy honfitársaink bárhol is járnak a világban, nyugodtan, felemelt fejjel mondhassák: magyarok vagyunk. Segíteni akarjuk az ország határain kívül, a hazához közelebb vagy messzebb élő, jelentős számú magyarságot is, de ehhez is az szükséges, hogy itthon úgy dolgozzunk: ők önérzetesen lehessenek magyarok, ne kelljen szégyenkezniük a haza miatt.

Én bízom a jövőben. Pártunk, népi rendszerünk felelős kormányai már voltak ennél nehezebb helyzetekben, megoldottak nehe-

zebb feladatokat is. Ezzel nem akarom csökkenteni mostani teendőink súlyát, de azt igenis mondom, hogy most több és nagyobb az erőnk, mint a korábbi nehéz helyzetekben volt. Nagyobb az erőnk azért is, mert népünk sokat tanult a történelmi tapasztalatokból, s politikailag érettebbé vált. Értékeli eddig elért, alapvető vívmányainkat, és ennek tudatában lát hozzá a mostani feladatok megoldásához.

A kormány előterjesztett munkaprogramját elfogadom, és kérem, hogy azt az Országgyűlés támogassa.

A miniszterelnök vitazáró beszéde

Tisztelt Országgyűlés!

A kormány és a magam nevében megköszönöm a felszólalásokat, támogatásukat, és azt, hogy gondolataikkal hozzájárultak a helyzet-elemzéshez, az útkereséshez, a módszerek kutatásához. Nagyon köszönöm a végrehajtásban való együttműködés szándékát is. Külön szeretném megköszönni Kádár János elvtársnak, hogy a párt Központi Bizottsága nevében támogatja a kormány törekvéseit. Felszólalása megerősítette törekvéseink elvi alapjait és hozzájárult ahhoz, hogy a kormány széles körű politikai összefüggések szem előtt tartásával szervezze munkáját. Ugyancsak köszönöm a Szakszervezetek Országos Tanácsa, valamint az MTESZ képviselőjének elhangzott, a kormány programját támogató képviselői gondolatokat.

Ezek a támogatások nagyon sokat jelentenek mindennapi munkánkban, erőt adnak nekünk. Úgy érzem, e két nap alatt jelentős lépéseket tettünk előre annak az egységnek a kialakításában, amely nélkül nem lehet sem stabilizálni, sem egy kibontakozási programot előkészíteni. Benyomásom szerint a vita konstruktív volt, a valóság talajából táplálkozott. A felszólalók egyszerre fogalmazták meg az ország irányításának felelősségéből eredő teendőket, és képviselték választóik érdekeit. Sokat tettünk e két nap alatt, mindent, amit ebben a teremben meg lehetett tenni. De a program megvalósításához természetesen nem elegendő. Itt a munka politikai értelemben, a kormányzati munka szervezése szempontjából nem befejeződött, hanem elkezdődött.

Szellemi, cselekvési egységet

Messzemenően egyetértek azzal a felszólalással, amely szerint az országban ezután kell megteremteni azt a szellemi egységet, amely e házban kialakult. Tudom, maradt számtalan nyitott kérdés, véleménykülönbség, s még több keletkezik majd a lakossággal folyó

párbeszédünk során, amelyet továbbra is fenn kell tartanunk, keresve a kérdésekre adható reális válaszokat.

Úgy érzem, egyetértés alakult ki közöttünk a helyzet megítélésében. A kibontakozás fő irányait illetően is azonos módon gondolkodunk, a főbb módszerekben és eszközökben is tisztázódtak az álláspontok. S – bízom benne, ezt nem értik félre – az előkészítésben alkalmazott munkastílusunk is rokonszenvre talált itt.

Milyen kérdések várnak még tisztázásra? Úgy látom, hogy a program végrehajtásának biztosítékait illetően maradt sok kétely és kérdés. Megfogalmazták: megvannak-e a gazdasági, társadalmi, politikai, erkölcsi feltételek ahhoz, hogy a programot végre tudjuk hajtani, a gazdasági, politikai intézmények alkalmasak-e arra, hogy befogadják a változásból fakadó követelményeket, a megújulást? Ugyanakkor teljes egészében megértem annak a képviselőnek a gondját, aki kijelentette: vegyes érzelmekkel szavazza meg e programot. Őszintén megvallom, bennem is meglehetősen sok vegyes érzés kavarg most, ebben a pillanatban, ugyanúgy, mint ahogy az elmúlt két és fél hónap alatt is. Azzal a különbséggel, hogy nem vagyok olyan helyzetben, mint a felszólaló képviselő: nem engedhetem meg magamnak, hogy csak reménykedjek, nekem dolgoznom is kell e programért!

Miért vannak bennem vegyes érzések, feszültségek? Mert a mai napig úgy érzem, hogy nem teremtdőött meg az a szakmai, szellemi egység, amely a célok megalapozottabb megjelöléséhez, eléréséhez szükséges. Ezt még közösen kell kidolgoznunk. Ezért e helyről is szeretném kérni az elméleti és gyakorlati szakembereket, gazdasági vezetőket, segítsék a kormányt a kor mai követelményeinek megfelelő munkastílus és munkamódszer kialakításában, hogy eleget tudjon tenni a program által támasztott rendkívül nagy követelményeknek. Tisztában vagyok persze azzal, hogy ez a program teljes egészében nem felel meg a mai valóság minden igényének. De a kérdés úgy vetődött föl: várjunk-e még, tanulmányozzuk-e még a különböző kérdéseket, vitatkozzunk-e tovább a szakemberekkel, hogy ily módon lassan kialakuljon egy érleltebb, talán kevesebb tévedési lehetőséget magában hordozó koncepció; vagy már vigyük döntésre a programot most, dolgozva közben annak gazdagításán, és hozzákezdve a végrehajtáshoz. Mi az utóbbit választottuk!

Tettük ezt egy igen gyakorlati megfontolásból: mert sürget az idő, tenni, cselekedni kell. Ezzel a döntésünkkel vállaltuk a tévedés lehetőségét, azt, hogy esetleg egy politikailag nem kellően előkészí-

tett programot terjesszünk elő, amelyet menet közben talán többször módosítanunk kell, ami óhatatlanul presztízsveszteséggel jár. Mi ezt vállaltuk, s meggyőződésem, hogy ezen az úton kell járnunk.

A dolgunkat nehezíti az is, hogy az országban jelen vannak azok az erők, amelyek nem az ország jövőjével, hanem csupán személyes ambícióik kielégítésével törődnek. Ők azok, akik a „minél rosszabb – annál jobb” filozófiáját vallják. Ezzel is számolnunk kell. A munkaprogram még el sem készült, amikor valaki levélben közölte velem, hogy nem ért egyet vele. Tapasztalható tehát demagógia is az országban, amely nem mindig kap kellő visszautasítást. Márpedig a politika története arra tanít, hogy követelni mindig könnyebb, mint megteremteni a feltételeket az igények kielégítéséhez.

Hálás vagyok mindazoknak, akik személyesen a miniszterelnököt is támogatásukról biztosították. Úgy vélem azonban, hogy elsősorban nem a kormányfő, a kormányzat támogatására van szükség, hanem arra, hogy közösen megoldjuk társadalmi-gazdasági gondjainkat. A kormányt az Országgyűlés, ha szükségesnek tartja, bármikor felmentheti, a képviselőt is visszahívhatják a választópolgárok. De azt semmiképpen sem engedhetjük meg magunknak, hogy ne nézzünk szembe az előttünk álló feladatokkal, ne dolgozzunk a problémák megoldásán. A kormánynak az jelenti a legnagyobb támogatást, ha mindenki teszi a dolgát ott, ahol él, dolgozik, s ahol lehetősége van erre.

Gazdaságunk ma olyan kátyúban van, amelyből csak úgy tud kijutni, ha a politika, az egész társadalom minden támogatást megad ahhoz, hogy úrrá legyen gondjain, és ismét országunk szilárd alapjává váljék.

A hitelek átütemezése nem megoldás

A kormány munkaprogramjának vitájában felvetődött néhány kérdésre válaszolva: elsőként arról az indítványról, hogy a Magyar Nemzeti Bank tartozzék közvetlenül az Országgyűlés irányítása alá. A törvényhozó testület dolga, hogy a javaslatot tanulmányozza és döntsön róla; addig is az MNB elnökét az illetékes országgyűlési bizottság – vagy, ha szükségesnek látszik, akkor a teljes képviselő-testület – az eddigieknél gyakrabban számoltassa be az intézmény munkájáról.

– A bős-nagymarosi vízlépcső építéséről: felelősséggel végiggon-

doltuk, és végig is számoltuk a beruházás jelenlegi helyzetét, annak anyagi előnyeit és terheit. S ennek alapján jutottunk arra a következtetésre, hogy nem vissza, hanem előre kell lépni. A Csehszlovák Szocialista Köztársaság miniszterelnökével konzultálva kértük: nyújtsanak segítséget ahhoz, hogy a rendszer a tervezettnél 15 hónappal hamarabb termelhesse. Szó esett a tengizi beruházásról is. Szovjet partnereinkkel közöltük, hogy a harmadik technológiai sor építésében nem veszünk részt. Eddig vállalt kötelezettségeinket maradéktalanul teljesítjük, de szűkös anyagi lehetőségeink miatt a folytatást nem vállalhatjuk. Pedig nagyon nagy szükségünk volna a részvétel ellenében kapott további földgázszállítmányokra is.

Nagyberuházásaink sorában a recski érclelőhely sorsáról: itt jelenleg évi 100 millió forint értékben állagmegőrzési és kutatási munkálatok folynak. A jövő évben kell döntenie Európa ezen egyik leggazdagabb ércmezőjének a hasznosításáról. Felelősségteljes, gondos számításokon alapuló döntésre van szükség, hiszen igen sok pénz kell a kitermeléshez. A kérdés tehát itt az, hogyan egyeztetethők össze az ország jelenlegi teherbíró képessége és hosszú távú érdekei.

Szólni kell arról, hogy vizsgálják az államapparátus, a párt- és társadalmi szervek anyagi támogatásával kapcsolatos kérdéseket. Gondos elemzéssel, alapos munkával megnézzük, mi az, amit át kell – át lehet – csoportosítani, mert e szervek működését nem vesélyeztethetjük.

Ami az adósság átütemezésének kérdését illeti: erre nem készülünk fel. Nem ezzel a gondolattal terjesztettük elő a programot. Azon dolgozunk és azért dolgozunk, hogy ne kerüljön sor az adósságátütemezésre. Ennek a programnak az a célja, hogy az ország elkerülje azt a válságot, amelynek következményei beláthatatlanok lennének az egyes ember és az egész ország jövője szempontjából.

Egyik képviselő megkérdezte, hogy – ha jól értettem – lelkileg fel vagyunk-e készülve társadalmi konfliktusokra. Egy kormányzó párt, egy kormány, egy parlament – meggyőződésem szerint – mindig készen kell hogy álljon a konfliktusokra. Ezek nélkül a világ nem haladhat előre. Fel vagyunk készülve arra, hogy ha az egyik konfliktust megoldottuk, akkor szembe kell néznünk a következővel. Az élet itt nem kíméletes senkivel szemben. Nem tiszteli, hogy ki mióta miniszterelnök, mióta miniszter, kis országban él vagy nagyban – az élet a maga öntörvényei szerint megy a maga útján, és követeli, hogy a felvetődött kérdésekre választ adjunk. Ha lassú-

ak vagyunk, a konfliktus mélyebb – ha gyorsabbak vagyunk, az indokoltnál többet nem töprengünk, akkor kevesebb áldozat árán lehetünk úrrá gondjainkon. Konfliktus nélküli világban – ne reménykedjék senki!

A politikai intézményrendszer reformjával kapcsolatban – nem mint miniszterelnök, hanem mint a Politikai Bizottság tagja – azt tudom mondani, hogy ezen több munkabizottság dolgozik. Ezzel együtt a kormány kötelessége a maga munkastílusát és munkamódszerét is korszerűsíteni, egész intézményrendszerét is felülvizsgálni, mert úgy tűnik, hogy az élet naponta ott is új követelményeket támaszt velünk szemben.

1987 jó befejezéséért

A kormány munkaprogramjának sikere nagyban függ attól, hogyan tudjuk befejezni az 1987-es esztendőt. A mai, illetve a tegnapi vitában erről viszonylag kevés szó esett. Ezért kötelességemnek érzem, hogy felhívjam szíves figyelmüket arra: ez évi terveink és az eddigi teljesítmény között meglehetősen nagy a különbség. Visszavan még ebből az esztendőből több mint három hónap. Ezalatt még nagyon sokat tehetünk azért, hogy a kibontakozási program jobb pozícióból induljon.

A parlamenti vitában elhangzott minden egyes javaslatot megvizsgálunk. Egyeseket, ha szükséges, a munkaokmányban is rögzítünk. A többiek sorba vesszük, rendezzük, részben a parlamentnek, illetve az előterjesztő képviselőnek visszaigazoljuk. A javaslatok egy része beépülhet az ágazati programokba, illetve a gyakorlati munka során alkalmazható.

Nagyon fontosnak tartom az egyik képviselő figyelmeztető jelzését, miszerint az adórendszer kidolgozásánál, elfogadásánál számoljunk azzal, hogy e rendszernek hosszú távú funkciót kell betöltenie a magyar gazdaságban, tehát a pillanatnyi gondok miatt nem köthetjük meg „kezét-lábát”, mert akkor nem tud eredményesen működni. Ez igaz. Itt van azonban egy valódi, nagy dilemma: ez a rendszer – még akkor is, ha tudjuk, hogy majd többször kell igazítani rajta – hosszú távra épül be a magyar gazdaságba, de mégiscsak a mai valóság talaján jön létre. Számolnia kell tehát azokkal a gondokkal, problémákkal, amelyek megoldásán ma itt munkálkodunk. Ezért a rendszer – bármilyen nehéz is nekem ezt megfogalmazni –

már eleve a születése pillanatában is tartalmaz kompromisszumos jegyeket. Ezért bizonyos idő után visszatérünk majd arra, milyen tapasztalatokat gyűjtöttünk, és kezdeményezzük a megoldásra érett kérdések módosítását, rendezését. Az adórendszer csak így épülhet be a magyar gazdaságba.

Felvetődött a vitában a szigorú árellenőrzés követelménye. – Teljesen jogos ez az igény. A közelmúltban megvizsgáltam hat nagykereskedelmi vállalatnál összesen 15 500 árucikk áremelkedésének okát. E termékek árai általában 15 százalékkal nőttek. Azt tapasztaltuk, hogy minden áremelkedésnél volt valamilyen valós ok, de sehol sem volt indokolt akkora áremelkedés, mint amekkorát végrehajtottak. Furcsa volt, amikor ugyanannak a csavarnak az ára 2 és 98 százalék között, különböző mértékben emelkedett más és más kereskedelmi cégeknél. Nehezen tudtunk arra is magyarázatot kapni, miért emelkedett a virágcserepek ára rövid idő alatt 30 százalékkal. Az is zavarba ejtett bennünket, hogy a bútorok ára 2 és 20 százalék között emelkedett, akkor, amikor a Kermi ellenőrzése szerint a megvizsgált termékek 50 százaléka nem felelt meg a minőségi előírásoknak. Talán ez az egyik magyarázata annak, ami a Magyar Nemzeti Bank jelentéséből töprengésre ad okot: az elmúlt évhez viszonyítva a vállalatok pénzügyi helyzete jelentősen javult . . .

Hallottunk néhány javaslatot az idegenforgalommal kapcsolatban is. Nagyon fontosnak tartom, hogy rangjának megfelelően kezeljük ezt a területet, amely az elmúlt években mind nagyobb szerepet töltött be a magyar gazdaság életében. Néha persze a hazai lakosságnak bosszúságot is okoz, de örvendetes jelenség, hogy ilyen jelentős az idegenforgalom. Ez meggyőződésem szerint elsősorban azoknak a társadalmi és politikai viszonyoknak köszönhető, amelyek ezt az országot hosszú évek óta jellemzik. Másrészt nyilvánvalóan szerepet játszik az a tény is, hogy fogyasztói áraink kemény valutába átszámítva rendkívül kedvező feltételeket teremtenek az idelátogató turistáknak. Azt tapasztaljuk ugyanakkor, hogy ez a gyors növekedés együtt jár kellemetlen jelenségekkel is. Olyanok is mind többen megjelennek az országban, akik gondot, problémát okoznak, és fegyelmezetlen magatartásuk a nyugalomra vágyó, hazánkba pihenni látogató turistákat is zavarja. Célszerű, hogy a jövőben fokozottabban fejlesszünk bizonyos idegenforgalmi ágakat, például a gyógyturizmust vagy a konferenciaturizmust. Számolnunk kell viszont azzal a ténnyel, hogy a bevásárlóturizmus ilyen árviszonyok mellett tartósan megmarad.

Az egyik képviselő a vitában nagy sikert aratott egy fontos gondolatsorával. Azt mondta, hogy a nyugati árak után a nyugati béreknek is be kellene gyűrűzniük az országba. Teljes mértékben egyetérték a felszólalóval, de két apró pontosítást szeretnék hozzátenni az elhangzottakhoz. Az egyik a sorrendiségre vonatkozik, a másik az észrevétel tartalmára. Először honosítsuk meg nálunk a nyugati munkát, termelést. Utána jöjjön a bér, majd azt követően az ár. Ha ezt a menetrendet közösen meg tudnánk valósítani, akkor nagyobb lesz a termelés, lesz mit és miből megvásárolni.

Felvetődött a hozzászólásokban a szabályozók kérdése. Jogosnak tartom, hogy a vállalatvezetők sürgetik a jövő évi szabályozók megjelentetését. De az igazsághoz hozzá tartozik, hogy október előtt máskor sem ismerhették meg a szabályozókat. Reméljük, most is ki tudjuk majd adni októberben a jövő évi gazdálkodást befolyásoló jogszabályokat.

Az élelmiszer-kereskedelem problémáit említette meg az egyik képviselő. Nekem is az a véleményem, hogy az élelmiszer-kereskedelem helyzetén változtatni kell: anyagi körülményei miatt ez a terület ma hazánkban a kulturált áruellátás akadályává vált, és az egyik közérzetrontó tényező lett.

Örültem, hogy a képviselők nagy tetszéssel fogadták az egyik hozzászólónak azt a gondolatát, hogy vissza kell állítani a tudás becsületét. Itt van a leggyorsabban és leghatékonyabban mozgósítható tartalékunk! Ennek kapcsán vetődik fel – két felszólalásban is szó volt róla –, hogy alacsony a diplomások aránya, akár európai mércével mérjük, akár az összlakossághoz viszonyítjuk. Ezt elfogadom. De engem sokkal jobban nyugtalanít az a tény, hogy a kiadott diploma és a mögötte levő tudás között nincs meg a kívánt összhang, s valóban kötelességünk aggódni azokért a leendő diplomásokért, akik ma még általános iskolába járnak, de én azokért a diplomásokért aggódom elsősorban, akik ma nem a diplomájuknak megfelelő munkakörben dolgoznak. Sokan nemcsak azért nem tudják hasznosítani a megszerzett tudást, mert nem fizetik meg őket, hanem azért, mert sok helyen nem is adnak nekik a végzettségüknek megfelelő munkát. A kormányzatnak, a minisztériumok végrehajtó apparátusának, a vállalatvezetőknek, a társadalmi szervezetek gondoskodniuk kell arról, hogy a diplomások végzettségüknek megfelelő munkához jussanak, és ilyen színvonalon legyen a jövedelmük

is. A műszakiak jobb anyagi elismerésének kulcsa szerintem a válalatok és nem a kormányzat kezében van. Más a helyzet a pedagógusok és egyéb humán területen dolgozók bérezésénél.

Örülök annak a javaslatnak, hogy a kormány rendszeresen vizsgálja felül azoknak a nyugdíjasoknak a helyzetét, akik havonta még 4000 forintot sem kapnak kézhez, s amennyiben kívánatos, hozzon intézkedéseket anyagi helyzetük javítására. Ez kis híján egymillió embert érint, gondjaikkal a kormánynak megkülönböztetett figyelemmel kell foglalkoznia.

Hatékony, igényes apparátusokat

Több felszólaló is említette a bürokratizmust, ezzel kapcsolatban szeretnék beszélni az apparátusokról. Én azt az utat látom járhatónak, amelyet Kádár elvtárs is említett: tevékenységi köröket kell felülvizsgálni és nem beosztásokat. Meg vagyok győződve arról, hogy sok olyan szorgalmas munkás van az államigazgatásban, a különböző intézményeknél, akik valóban dolgoznak, de nem tehetnek róla, hogy amit csinálnak, arra nincs szükség. Nem tőlük függ, hogy tevékenységük hasznos-e vagy sem. Valóban vannak olyan tevékenységi körök, amelyek megszüntetésével kell kezdeni az egyszerűsítést, s majd utána lehet egy olyan apparátust létrehozni, amely eredményesen és hatékonyan dolgozik.

Megvallom: én nem látok akkora tartalékot az apparátusok csökkentésében, mint amekkora az itt elhangzottakban megfogalmazódott. Az adminisztratív apparátus persze leépíthető, le is kell építeni, de nem azért, hogy valami pénzt megtakarítsunk, hanem azért, hogy a megmaradó hatékonyabban, eredményesebben működjék. A mi gondunk nem az, hogy sok embert tartunk el, hanem az, hogy intézményeink és apparátusaink nem működnek elég operatívan, elég hatékonyan és elég igényesen. Természetesen kötelességünknek tartjuk, hogy e témakört áttekintsük.

Felvetődött a megyerendszer megszüntetése. Azt tanácsolom: ne döntsenek ebben a kérdésben még egy darabig! Mióta én csak visszaemlékszem, mindig akkor szerveztük át az országot, amikor baj volt. S akkor sem hozott semmit a konyhára, minden átszervezés nagyon sok pénzbe került, s ma nincs erre pénzünk!

A bérreformmal kapcsolatos észrevételekkel egyetértünk: 1988-ban megkezdjük kidolgozását. De úgy érzem, ehhez a bérre-

formához ma valamiféle illúzió tapad. Sokan azt hiszik, ha lesz bérreform, lesz több bér is. Ha következetesek akarunk maradni a programban megfogalmazottakhoz, akkor a reálbér nem növekszik automatikusan, csak a termeléssel összefüggésben. Ha ebben nem tudunk egységes álláspontra jutni, s azt nem tudjuk betartatni, akkor semmit nem értünk el az adórendszerrel, azzal, hogy most átmenetileg megpróbáljuk a fogyasztást csökkenteni.

Felvetődött a vitában az Országgyűlés ellenőrző szerepének kérdése.

– Tisztelt Ház! Kérem, döntsenek, milyen módszert tartanak szükségesnek és kívánatosnak a kormányzati munka ellenőrzésére. Mi nem tudunk olyan módszert elképzelni, amely számunkra kellemetlen lenne. Nincs a világon olyan kormány, amelynek ne az lenne a legjobb, ha munkáját állandóan ellenőrzik, ha látják, mit, miért tesz.

Elhangzott – joggal –, hogy áldozatot kérünk a társadalomtól. Most kikerülhetetlen, hogy két számjegyű inflációt vállaljunk, de terveink szerint 1989-ben 8–9 százalékos, 1990-ben pedig körülbelül 6 százalékos inflációval lehet számolni. Pontos számokat természetesen csak akkor tudunk majd mondani, s felelősséggel csak akkor tudunk nyilatkozni, amikor az első év eredményét látjuk. Azt azonban hangsúlyozni szeretném: az életszínvonalat csak olyan mértékben csökkentjük, amilyen mértékben az feltétlenül szükséges. S csak addig, ameddig az elkerülhetetlen! Az infláció nem ok, hanem következmény. Az okokat kell megszüntetnünk, s nem a következményekre kell koncentrálnunk. Higgyék el nekem, nincs kedvesebb megbízatása egy kormánynak, mint az életszínvonalat emelni. Csökkentésében eddig még egyetlen kormány sem lelt örömet. Nekünk is csak addig és olyan mértékben kell tehát ez utóbbit felvállalnunk, ameddig és amilyen mértékben kikerülhetetlen. Az embereknek el kell hinniük, hogy érdekükben nyeljük le ezt a keserű pirulát is.

Sok reformjavaslat fogalmazódott meg, s egy sincs, amellyel ne értenék egyet. A reformot azonban nem önmagáért fejlesztjük, a reform nem cél, hanem eszköz. Tehát olyan ütemben kell előbbre haladnunk, ahogy az az egész társadalom fejlődését és felemelkedését biztosíthatja.

A garanciáról

Képviselői ajánlásként hangzott el: a miniszterelnök őrizze meg tisztaságát. Ünnepelesen kijelentem önöknek, hogy nem lehet tartósan „ártatlan” a miniszterelnök! Nem lehet azért, mert felelősségteljesen akar élni azzal a bizalommal, amelyet – ha a programot megszavazzák – maga mögött érez. Kikerülhetetlen, hogy felvállalja a konfliktusokat, s akkor nincs garancia arra, hogy a miniszterelnök nem téved, nem követ el hibát, s hogy minden döntése megfelel a kor pillanatnyi követelményeinek. (Bár talán annak inkább, kevésbé az utána következő megméréstésnek.) Azt nem tudom ígérni, hogy hiba nélkül fogok, fogunk dolgozni. Azt azonban igen: mindent elkövetünk, hogy a legkevesebb hibával tegyünk eleget kötelességünknek. Lesz bennünk erő szembenézni gyengeségeinkkel, lesz bennünk bátorság, hogy bevalljuk tévedéseinket, s hiszünk abban, hogy lesz erőnk ezek kiigazítására is.

Köszönöm türelmüket, figyelmüket, segítőkészségüket. Szeretném még elmondani, hogy amikor a kérdés elhangzott: van-e garancia arra, hogy előbbre jutunk, sokat töprengtem, mit is válaszoljak. Én két garanciát tudok. Az egyik, hogy ez a nép élni, alkotni akar, nyugodt jövőt vár, így szeretné tervezni holnapját. És ez nagy kényszerítő erő mindig, minden vezető számára! A másik: az ország a szocializmus ügye mellett elkötelezett, áldozatkész, politizáló emberek nagy közössége dolgozik a pártban, a szakszervezetekben, a népfrontmozgalomban, a különböző társadalmi szervezetekben. Ezek az emberek egész életüket tették fel ügyünkre – s ha ez áldozat volt, önként tették! Tehát, ha garanciát keresünk, akkor én két következtetésre jutottam: az egyik az érdek, a másik pedig az elkötelezettség, az öntudat.

E házbán a vita során számosan idéztek nagy gondolkodókat. Én is idézem most József Attilát: „az érdek, mint gazda, úgy igazgat, ezt érti rég, de ostobán a gazdag, és ma már sejteni kezdi sok szegény.” A költő nekem azt üzeni, hogy nemcsak anyagi érdek létezik, hanem erkölcsi érdek is. A mi erkölcsi érdekünk: az ország boldogulása!

A Minisztertanács munkaprogramja

1987. szeptember 17.–1990. december 31.

A Minisztertanács 1990-ig szóló munkaprogramja az MSZMP Központi Bizottságának 1987. július 2-i állásfoglalásából kiindulva fogalmazza meg a kormány szándékait, feladatait és a célok megvalósításának eszközeit. A munkaprogram épít az 1985-ben elfogadott kormányprogram, valamint a VII. ötéves terv általános céljaira, de az időközben lényegesen kedvezőtlenebbé vált külső és belső gazdasági és társadalmi körülményeket veszi alapul.

A program az előttünk álló néhány év – a stabilizációs szakasz – legfőbb kormányzati teendőit, valamint azoknak a feltételeknek a megteremtését helyezi előtérbe, amelyek a kibontakozás megalapozását szolgálják. További gazdasági fejlődésünk anyagi alapjainak megteremtése, a nehéz gazdasági helyzetünkből való kilábalás együtt kell járjon társadalmi-gazdasági rendszerünk megújulásával, a szocialista társadalmunk működésének hatékonyabbá tételével, valamint a világ gazdasági folyamatokhoz való fokozott alkalmazkodással. Szocialista társadalmunk működőképességének javítását a gazdaság zavarainak enyhítése, majd megszüntetése is sürgeti.

A magyar népgazdaság fejlődését – a nemzetközileg figyelemre méltó eredmények mellett – hosszabb idő óta halmozódó feszültségek és ellentmondások kísérik. Az elmúlt két év gyenge eredményei következtében lényeges gazdaságpolitikai céljaink nem teljesültek. Konvertibilis valutában fennálló adósságállományunk ismét számottevően emelkedik. A vállalati teljesítmények és jövedelmek közötti összhang visszatérően megbomlik, a társadalom fogyasztása meghaladja a termelést, a belföldi pénzügyi egyensúly tovább romlott. Hagyományos exporttermékeink egy részét s általában gazdasági teljesítményünket a világpiac folyamatosan leértékeli. Az új, korszerű, jól értékesíthető áruk termelése nem bővül kielégítően, az elavult termékek és elmaradt technológiák részaránya – a romló jövedelmezőség ellenére – fennmarad. Nem használjuk ki a tudomá-

nyos-műszaki fejlődésből adódó lehetőségeket, a tudósok, a műszaki értelmiség szellemi teljesítőképességét. Termelésünk színvonala, minősége, szerkezete lassan változik, a nemzetközi követelményektől és saját igényeinktől is elmarad, emiatt a hatékonyság is romlik.

E folyamat kialakulásában belső és külső tényezők egyaránt közrejátszanak. A világpiac számunkra kedvezőtlen változásai, kivite-lünket akadályozó diszkriminációs és protekcionista intézkedések igen jelentős cserearány-veszteségeket okoznak, hozzájárulnak adósságunk növekedéséhez, a gazdasági fejlődés lassulásához.

A megnövekedett követelményekhez gazdaságunk – a világ sok más országához hasonlóan – lassan alkalmazkodik; az elhatározott helyes intézkedéseket következtelenül hajtottuk végre. Ezért a szá-munkra hátrányos külgazdasági változások az elkerülhetőnél na-gyobb veszteséget okoztak.

Gazdasági mechanizmusunk, irányítási rendszerünk fejlesztése felemás módon, erőtlenül ment végbe, olykor visszalépésekre is sor került. A kialakított eszközrendszer nem volt képes maradéktalanul közvetíteni a gazdaságpolitikai célokat. Nem teremtett kellő ösztön-zést és kényszert, kiszámítható feltételeket a vállalati gazdálkodás fejlődéséhez. A szabályozó rendszer ellentmondásait a központi irá-nyítás eseti beavatkozásokkal, csak részben volt képes ellensúlyoz-ni. Gazdaságpolitikai céljaink esetenként nem voltak összhangban tényleges gazdasági helyzetünkkel és lehetőségeinkkel, a hosszabb távú gazdasági fejlődéshez fűződő érdekeinkkel. Több hibás döntés is született.

A vállalatok és intézmények egy része az önállóságot nem a való-ságos teljesítmények növelésére, hanem jogtalan előnyök szerzésé-re használta fel. A teljesítménykényszer elégtelen volta, a társadal-mi értékrend ellentmondásai, a vezetési színvonal gyengesége féke-zően hatottak a kollektívák és az egyes dolgozók teljesítményeinek kibontakoztatására, gátolták szakmai törekvéseiket, rontották a munkakultúrát és a termelési fegyelmet.

A jelenlegi körülmények között a kormány mindent megtesz an-nak érdekében, hogy a kedvezőtlen folyamatokat néhány éven be-lül megállítsa, a társadalmi-gazdasági helyzetünket stabilizálja. Mindezt úgy kell megvalósítani, hogy egyúttal – jobban élve a szo-cializmus adta lehetőségekkel, erősítve az intézmények és gazdálko-dó szervek körében ma is meglevő progresszív tevékenységet – az egész gazdaság számára megteremtődjenek a későbbi fejlődés, a ki-bontakozás feltételei és alapjai.

A kormány a következő alapvető célokat tűzi ki:

a) Megállítja a konvertibilis valutában fennálló adósságállomány növekedését, megőrzi az ország fizetőképességét.

Ehhez már 1988-ban jelentős mértékű konvertibilis elszámolású külkereskedelmi áruforgalmi aktívum elérésére van szükség. Ennek megfelelően összhangba hozza a nemzeti jövedelem termelését és belföldi felhasználását, helyreállítja a belső pénzügyi és a költségvetési egyensúlyt. Ez átmenetileg a belföldi felhasználás korlátozását is szükségessé teszi, amit erőteljes differenciálással, az erőforrások átcsoportosításával együtt hajt végre.

b) Intézkedései elsősorban az szolgálják, hogy a vállalatok, intézmények és az egyének növeljék teljesítményeiket, a termelés szelektíven bővüljön.

A kormány olyan érdekeltségi feltételeket alakít ki, hogy minden területen – rövid időn belül – számottevően fokozzák a gazdaságos termelést és az értékesítést, ezen belül a konvertibilis elszámolású kivített, felszámolják a veszteségforrásokat, leépítsék a felesleges munkaerőt. A gazdaságtalan termelést alapvetően vállalati forrásokból kell átállítani versenyképes, minőségi termelésre. El kell érni, hogy a felszabaduló erőforrások és dolgozók az exportképes termelési ágazatokba vagy a társadalmilag szükséges szolgáltatásokba csoportosuljanak át. Az irányítás minden szinten következetes teljesítményvelvet érvényesít, illetve közvetít.

A termelés és értékesítés területén elért eredmények határozzák meg, hogy az egyensúlyi célokat magasabb vagy alacsonyabb gazdasági növekedési ütem mellett lehet elérni.

c) Növeli a kormányzati irányítás egységét, következetességét, határozottságát, felelősségét, erősíti folyamatszabályozó szerepét. Korszerűsíti a népgazdasági tervezés rendszerét. Határozott intézkedéseket tesz társadalmi és gazdasági céljaink elérését szolgáló érdekeltségi és piaci mechanizmusok kibontakozására, hatásukat széleskörűen hagyja érvényre jutni.

A stabilizációs feladatokat – a jövőbeli fejlődés megalapozása érdekében – a gazdasági reform átfogó kibontakoztatásával valósítja meg. Bővíti a jogi, szervezeti, pénzügyi és érdekegyeztetési eszköztárt, felerősíti a termelési tényezők mobilitását, oldja az ár- és bér-szabályozás kötöttségeit a versenyszférában, s az exportteljesítményekkel összehangoltan fenntartja a folyamatos importkínálatot. Intézkedéseket tesz a központi ellenőrzés hatásfokának javítására,

gondoskodik a kialakított versenyszabályok betartásáról, a piaci zavarok elhárításáról.

d) A stabilizációs időszakban elkerülhetetlen társadalmi, szociális feszültségeket a rendelkezésre álló minden eszközzel mérsékelni törekszik.

A program végrehajtása, a teljesítményelv következetes érvényesítése a társadalmi-szociális gondok átmeneti növekedését is kiváltja. Enyhítésüket a szociálpolitikai rendszer átfogó fejlesztésével a kormány alapvető feladatának tekinti. Olyan gazdaságpolitikát folytat, amely mérsékli a fogyasztói árakra nehezedő inflációs nyomást. Csökkenti az esetleges foglalkoztatáspolitikai feszültségeket. Kiemelt figyelmet fordít a gyermekes családok, az idős korúak és az önhibájukon kívüli okok miatt hátrányos helyzetűek szociális biztonságára, a lakáskörülmények, az alapvető társadalmi szolgáltatások és ellátások színvonalának javítására, az emberi környezet védelmére.

I

A gazdaságpolitika fő cselekvési irányai

1. Gazdaságunk stabilizálásának kulcskérdése a konvertibilis adósságállomány növekedésének megállítása. A gazdaság stabilizálását elsődlegesen a gazdaságos termelés bővítése és ennek alapján az export növelése alapozhatja meg. Fokozatosan a gazdaságos teljesítménynövelés váljon az egyensúlyjavítás döntő tényezőjévé, és lépésről lépésre szoruljon ki a legkevesbé gazdaságos termelés. Az exporttöbblet elérése a belföldi felhasználás csökkentését és exportra való átcsoportosítását teszi szükségessé.

E folyamat kibontakoztatása érdekében a kormány olyan gazdaságpolitikát folytat, olyan mechanizmust működtet, amely a teljesítmények, a hatékonyság javulására, a kapacitások teljesebb kihasználására és az exportpiaci orientációt szolgáló szerkezet átalakítására ösztönöz.

A külső egyensúly javításához szükséges hazai forrásokat a kormány nem a termelést, a műszaki fejlődést, vagyis a jövő megalapozását szolgáló eszközök terhére kívánja megteremteni, ezért a belföldi felhasználás más területein kell forrásokat felszabadítani.

A közösségi fogyasztásban a kormány szigorú, de ésszerű takarékosságot érvényesít. A gazdaság teherbíró képességét figyelembe

véve felülvizsgálja a közösségi kiadásokat és fejlesztési feladatokat. Ésszerűsíti az államigazgatást, a központi, a területi és a helyi szervezetek közötti munkamegosztást, a szervezeti és működési rendet és az eszközök felhasználását.

A nemzetközi fizetési mérleg javára történő kényszerű átcsoportosítás során számolni kell a fogyasztás átmeneti, differenciált mértékű csökkenésével is. A teljesítménytöbbletet elérő vállalatok, munkacsoportok, dolgozók jövedelme ugyanakkor növekedhet.

2. A pénzügypolitikának a gazdasági stabilizáció követelményeit kell következetesen érvényesítenie. A belső pénzügyi egyensúlyt a kormány megteremti és fenntartja. Ennek érdekében folyamatosan összehangolja az állami, a vállalati és a lakossági megtakarításokat és hiteleket.

Alapvető feladat a vállalatok, intézmények és a lakosság megtakarításainak növelése. Ezt a kamatpolitikával, a különféle értékpapírok elterjesztésével és a termelő célú lakossági befektetésekhez fűződő anyagi érdekeltség növelésével is elő kell segíteni.

A vállalatok jövedelmei egyre inkább a gazdaságosan termelő vállalatok javára rendeződnek át. Az erőteljesebb differenciálódást a tervezés, az irányítás és a piac együttes hatása váltja ki.

A vállalati beruházások bővülésére – a népgazdasági szintű megtakarítások növekedésén kívül – a külföldi működőtőke és a gazdaságtalan vállalatoktól átcsoportosítható források nyújtanak fedezetet.

A fejlesztéspolitikában növekvő szerepet fog játszani a hitelszféra és a tőkepiac, a társulások elterjedése, valamint az exportpályázati rendszer. Ez hivatott elősegíteni, hogy a beruházási források piacképes és jövedelmező akciókban hasznosuljanak.

3. A külső egyensúly javítása mellett a kormány megőrzi a belső ellátás egyensúlyát. E cél a jelenlegi szakaszban csak a belföldi kereslet mérséklésével és egyidejűleg a kínálat növelésével, valamint a kereslet-kínálat szerkezetének jobb összehangolásával valósítható meg.

A termelőeszközök és a fogyasztási cikkek piacán az élenjáró technikát hordozó berendezések, gépek, egyes anyagok, lakások és bizonyos szolgáltatások gyorsan növekvő keresletével számolunk. Ezekből az igényeket nem lehet zavartalanul kielégíteni. A termelés korszerűsítése, a vállalkozások élénkítése, a differenciált importgazdálkodás, az aktív ár- és árfolyampolitika, valamint a folyamatos piacépítés együttesen szolgálják a megfelelő kínálat megteremtését.

A kormány a rendelkezésre álló valamennyi eszközzel törekszik a szocialista országokból származó import bővítésére. A konvertibilis elszámolású import általános növelése a következő két-három évben reális célként nem tűzhető ki, a versenyszektorban azonban folyamatos, az export növelésével összehangolt, a mainál rugalmasabb eszköz- és anyagimport valósul meg.

4. Gazdasági növekedésünk a termelés minőségi jegyeiben, a külpiaci versenyképességben, a munkaerő-, anyag- és eszközmegetakárításban elért eredményektől függ. Ezért ebben a szakaszban programjaink következetes megvalósítása esetén sem várhatunk számottevő gazdasági növekedést.

A népgazdasági terv, a gazdasági mechanizmus, a pénzügyi rendszer az eszközöket és a munkaerőt elsősorban az exportképes termelés, valamint a műszaki megújulásban húzó hatású, technológiai-lag élenjáró, versenyképes termelésbe csoportosítja át. Az eszközök elosztására fokozottan a bankszféra közvetítésével – versenypályázat formájában – kerül sor.

A szerkezetátalakítási folyamatok kibontakoztatása az állam szerepének erősítését is megkívánja. A kormány a struktúrakorszerűsítési célokhoz kapcsolódóan kiemelten támogatja az új, korszerű technológiák bevezetését és elterjesztésének gyorsítását. Korszerűsítjük a beruházások döntési és felelősségi rendszerét mind az állami, mind a vállalati beruházások területén.

A beruházási források szűkössége következtében alapvető feladat a beruházások hatékonyságának javítása, a fejlesztések gyorsabb megvalósítása színvonalasabb szervezéssel és az érdekeltség fejlesztésével. Ezzel jelentős erőforrások szabadíthatók fel.

II

Termelés, termelési szerkezet, műszaki fejlesztés, nemzetközi munkamegosztás

1. A jelenlegi termelési szerkezetben megvalósítható teljesítménynöveléssel külső egyensúlyunk tartósan nem állítható helyre, s gondjaink a külgazdasági kapcsolatok szűkítésével sem oldhatók meg. Ezért alapvető feladat gazdaságunk korszerűsítésének gyorsítása, s alkalmazkodásunk a gazdasági, tudományos és technológiai változásokhoz.

Feladatunk a nemzetközileg versenyképes termelési kultúrák fej-

lesztésének felgyorsítása, a kor követelményeihez reális felzárkózási eséllyel és perspektívákkal rendelkező területek fejlődésének támogatása, az erre alkalmatlanok visszaszorítása. A külső piacokhoz csak közvetve kapcsolódó termelési területeken is a nemzetközi hatékonysági követelmények fokozott érvényesítése szükséges.

2. E célok elérése érdekében a termelők és felhasználók számára a kormány:

- úgy fejleszti a gazdasági mechanizmus elemeit, elsősorban a külgazdasági szabályozást, hogy azok erőteljesen közvetítsék a nemzetközi piaci értékítéletet;

- a távlati érdekelttség megteremtésével is elősegíti, hogy a gazdálkodó szervek termelési szerkezete a stratégiai jellegű kibontakozásra és felzárkózásra, a tartós nemzetközi műszaki és gazdasági áramlatokra épüljön;

- lehetővé teszi, hogy a nemzetközileg elismert teljesítményt nyújtó gazdálkodó szervezetek fejlesztési többletforrást képezhesenek;

- intézkedéseket tesz a gazdálkodó szervek és intézmények, a kutatók és fejlesztők nemzetközi tájékozódási és információs lehetőségeinek bővítésére.

3. A kormány közvetlen struktúrapolitikai felelőssége kiterjed:

- a stabilizáció és a kibontakozás követelményeinek érvényesítésére, a népgazdaság fejlesztésének fő irányait és arányait meghatározó döntésekre;

- a KGST-ben vállalt és a szocialista viszonylatú államközi kötelezettségek teljesítésére;

- az energetika, az alapanyagipar, a mezőgazdaság, a védelmi célokat szolgáló termelés és a termelő infrastruktúra (közlekedés, a posta és távközlés, vízgazdálkodás stb.) tervszerű fejlesztésére;

- a technológiai és szerkezeti megújulási folyamatokat szolgáló tudományos kutatás és műszaki fejlesztés, továbbá az oktatás és szakemberképzés működési feltételeinek fejlesztésére;

- a szerkezeti változások körében az állami preferenciák és diszpreferenciák kijelölésére;

- a vállalati és területi irányítás hatáskörét és lehetőségeit meghaladó jelentősebb visszafejlesztésekre vonatkozó döntések meghozatalára.

4. A termelésfejlesztés előterében – különösen az elektronizálás, az informatika, a biotechnológia, az anyag- és energiatakarékos

technológiák területén – a műszaki fejlődési világtendenciákhoz való közeledés gyorsítása áll.

A szerkezeti fejlesztés fő irányainak és arányainak elérése érdekében a termelés fontosabb területein a kormány a következő célokat tűzi ki:

a) Az iparpolitika fő feladata a hatékonyabb alkalmazkodás a világgazdasági követelményekhez és hazánk adottságaihoz, a feldolgozó ipar fejlesztése, a minőségi termelés előtérbe állítása, a meglévő kapacitások minél teljesebb kihasználása. Az ipari termelés bővítésének lehetőségei elsősorban a nemzetközi munkamegosztás növeléséből adódhatnak.

Az iparfejlesztés súlyponti területei:

- a konvertibilis piacokon gazdaságosan értékesíthető termékeket előállító tevékenységek bővítése,
- a KGST-beli együttműködés,
- a kivitel versenyképességét javító háttérpar,
- a több szakágazatot érintő rendszerszemléletű fejlesztések (például híradástechnika, számítástechnika, gyógyászat, járműipar, élelmiszer-gazdaság),
- a belső adottságokra alapozott, a műszaki-tudományos fejlődés hazai eredményeit nagyobb mértékben hasznosító feldolgozó ipari tevékenységek gyors ütemű fejlesztése.

Kiemelt figyelmet fordít az ipari termelés anyag- és energiaigényességének csökkenésére. Az ország energiaforrásainak és fogyasztásának egyensúlya a jövőben is elsőrendű cél. Az energiaigényesség csökkenését szolgálja az energiagazdálkodási program következetes végrehajtása, az energiaigényes termelés visszaszorítása, a fajlagos energiafelhasználás mérséklése, az energiahordozók ártámogatásának mérséklése.

A kormány az ipari költségshímvonal mérséklését a termékegységre jutó anyag- és energiafelhasználás, a munkaerő-ráfordítás, a beruházási és az általános költségek csökkentését gazdaságszervező munkával is elő kívánja mozdítani.

A szerkezetátalakítási követelmények alapján felülvizsgálatra kerülnek és szükség esetén módosulnak a központi és ágazati gazdaságfejlesztési programok eddigi céljai, irányítási formái és eszközei.

A termelékenység javulása, a felszámolási és szanálási törvény következetes alkalmazása, valamint a szerkezeti változások nyomán a kormányzat azzal számol, hogy középtávon munkaerő-átcsoporto-

sításra is sor kerül, a felszabaduló munkaerő foglalkoztatásáról gondoskodik.

b) Az élelmiszer-gazdaság fejlődése továbbra is nagy fontosságú a lakosság jó színvonalú ellátásának, valamint a népgazdaság exportképességének szempontjából. A mezőgazdasági tömegtermékek világpiacán kialakult tartós – szerkezeti jellegű – túlkínálat körülményei között a magyar élelmiszer-gazdaság korábbi exporttöbbletet termelő szerepének megőrzése is szerkezetváltást követel meg.

A gabona- és hústermelés növekedése mérséklődik, lendületesebben bővül a termékfajtánként kisebb mennyiségű gazdaságos, exportképes termékek előállítás. A mezőgazdasági nagyüzemek ipari-szolgáltató tevékenysége és a kistermelés növekvő szerepet játszik a jövedelemgyarapításban.

Az élelmiszer-gazdaság szerkezeti korszerűsítése sürgeti a magasabb minőségi követelményeket kielégítő, szakértelem- és tudományigényes új termékek, márkacikkek termelésének és kivitelének erőteljes bővítését. Ehhez szükség van szervezeti, finanszírozási, háttéripari, feldolgozási, értékesítési és az agrártermelés sajátosságait figyelembe vevő érdekeltségi feltételek megteremtésére. Külgazdasági és költséggazdálkodási szempontok egyaránt szükségessé teszik a hozamok javítását, a ráfordítások csökkentését, az import helyettesítésére alkalmas takarmánytermelési kapacitások bővítését. Az élelmiszer-gazdaság jövője sem választható el a tudományos eredmények, s különösen a biotechnológiák gyorsuló ütemű hasznosításától.

c) Az építőipar sürgető feladata minőségi teljesítményeinek javítása, költségeinek csökkentése. Ez a piaci viszonyok, a vállalkozói jelleg erősítésével, a kínálati piac létrehozásával, a versenykövetelményekhez nem igazodó nagyvállalatok szervezetének korszerűsítésével, a fenntartási, karbantartási és egyéb lakásépítési munkák elvégzésére alkalmas kisszervezetek bővítésével érhető el. A településfejlesztés céljaival összehangoltan javítani kell az építési tevékenység feltételeit, az építőanyag-ellátás színvonalát (beleértve az előállított termékek minőségét, szállítását, raktározását, értékesítését és az ehhez kapcsolódó szolgáltatásokat). A lakásvásárlók érdekeinek fokozott védelmében korszerűsíteni kell a szerződéses viszonyokat, ennek részeként be kell vezetni a kötelező jótállást.

d) A kormányzat a stabilizációs időszakban is gondot fordít az infrastruktúra fejlesztésére.

Az általános növekedés és a külgazdasági teljesítmények, a ver-

senyképesség mindinkább az ország dolgozóinak felkészültségétől, informatikai, szállítási-közlekedési, kereskedelmi-pénzügyi, oktatási-kutatási rendszereinek fejlettségi színvonalától függ. E célt szolgálja már rövid távon is az egészségügyi, oktatási rendszer feltételeinek javítása, a telefonhálózat rekonstrukcióval egybekötött fejlesztése, az autópálya-hálózat építésének gyorsítása, a vízgazdálkodás – ezen belül kiemelten az egészséges ivóvízellátás – fejlesztése, az áru- és személyszállítás feltételeinek javítása a fő vasúti és közúti vonalakon.

5. Fejlesztési, műszaki-tudományos, szerkezetátalakítási céljaink elérésének legfontosabb alapja és feltétele a szellemi tőke, a szaktudás gyarapítása, fejlesztése, a munkaerővel való eredményesebb gazdálkodás.

Az adott tudású, képzettségű, kultúrájú szakemberek munkájának hatékonyabbá tétele a szerkezeti változásokkal összefüggően szükségessé teszi az át- és továbbképzési rendszer szervezeti és tartalmi továbbfejlesztését az állami intézmények és a gazdálkodó szervek együttműködésével. Az átképzés ösztönzését a gazdálkodó szervezetek akciói mellett a kormány az érdekeltségi feltételek javításával kívánja erősíteni.

A kormány nagy figyelmet fordít a gazdasági kibontakozás szellemi, kulturális hátterének fejlesztésére. A jelen és jövő fejlesztési követelményei felértékelik a dolgozó ember általános és szakmai kultúrájának jelentőségét.

A képzettség, a tudás anyagi és erkölcsi megbecsülésének szükséges fokozását, rangjának emelését a kormány rövidebb távon gazdasági eszközökkel a bér- és kereseti viszonyok, az érdekeltségi feltételek fokozatos javításával, társadalmi oldalról a művelődési viszonyok fejlesztésével és a közgondolkodás befolyásolásával alapozza meg.

Gazdasági és társadalmi érdekünknek megfelelően, elfogadott oktatási törvényünk alapján, nehéz gazdasági feltételek közepette is folytatjuk az alap-, a közép- és a felsőfokú oktatás emberi, anyagi, technikai és irányítási feltételeinek korszerűsítését és továbbfejlesztését, minden szinten határozottan megkövetelve az oktatás tartalmának a kor követelményeihez igazodó folyamatos megújítását.

A kormány a stabilizáció, majd a kibontakozás tényezői között kiemelkedő jelentőséget tulajdonít az irányító-vezető munka minőségének. A korszerű ismeretek megszerzéséhez hatékonyabb vezetőképzési és továbbképzési rendszert kíván működtetni, továbbfej-

lesztve a gazdálkodó szervezetek vezetőinek és a kormányzati irányításban dolgozók képzési-továbbképzési rendjét is. A növekvő vezetési követelményeket a vállalatoknál és az irányításban minden szinten következetesen és határozottan érvényesíti, segítve ezzel a kibontakozási program személyi feltételeit. Kialakítja a vezetői irányító munka szigorú értékelési rendjét és a felelősségvállalással arányos anyagi és erkölcsi megbecsülést.

6. A kormány gondoskodik a kiemelkedő színvonalú hazai alap- és alkalmazott kutatások művelésének feltételeiről. A műszaki fejlesztési tevékenységet szorosan a gazdaság- és termelésfejlesztési célokhoz kapcsolja. Ezért felülvizsgálja az országos kutatási-fejlesztési programokat. Elsőbbséget kapnak a kormány szerkezetátalakítási céljait alátámasztó, a gazdaságos és az exportképességet tartósan javító, a vállalatokkal közösen finanszírozott programok.

A kutatás és műszaki fejlesztés feltételeinek javítása érdekében a következő években kiépül a tudományos és műszaki eredmények korszerű információs hálózata, eredményérdekelt területi műszerközpontok létesülnek és több innovációs park alakul, fejlődik a mérésügyi és minőségvizsgáló szervezetek műszerállománya.

A vállalati kutatás, a műszaki fejlesztés és a kapcsolódó beruházások megvalósulását adó- és vámkedvezmények szélesebb körű alkalmazása, hitelpolitikai kedvezmények és az innovációs bankok tevékenységének bővítése segíti. A kutatók és fejlesztők anyagi és erkölcsi megbecsülése, az eredmények alkalmazásához kötődő ösztönzési és szervezési formák bevezetése előmozdítja az új eredmények elérését és hasznosítását a termelésben.

Fejlődésünk nélkülözhetetlen forrása a nemzetközi tudományos, műszaki és termelési együttműködésben való részvételünk elmélyítése. Ezt részben új formák alkalmazásával, a hazai és külföldi kutatóintézetek, tanszékek, műszaki fejlesztő és termelő vállalatok közötti közvetlen kapcsolatok elősegítésével, részben a licenc- és know-how-vásárlások és alkalmazásuk bővítésével tesszük eredményesebbé.

Alapvető fontosságot tulajdonít a kormány a KGST-országok tudományos-műszaki haladása komplex programja keretében folyó együttműködés fejlesztésének, az új eredmények termelésben történő megvalósításának. A kormányközi megállapodások keretében elsőbbséget kapnak az országos kutatási-fejlesztési és központi gazdaságfejlesztési programok céljait szolgáló együttműködési témák.

7. A kormányzat tudatában van annak, hogy rövid távon a külgazdasági kapcsolatokban összpontosulnak a gazdasági fejlődés gyengeségei, de egyúttal vallja, hogy a nemzetközi munkamegosztás lehetőségeinek jobb kihasználása jelentős pótlólagos forrást is kínál a magyar gazdaság számára.

A kormány továbbra is olyan külgazdaságpolitikát kíván folytatni, amely minden – hazánkkal együttműködni kész – országgal és nemzetközi szervezettel lehetővé teszi a kölcsönösen előnyös gazdasági, kereskedelmi és műszaki-tudományos kapcsolatok széles körű fejlesztését. Fellép a világkereskedelemben jelentkező hátrányos megkülönböztetésekkel és protekcionista törekvésekkel szemben.

Gazdasági kibontakozásunk egyik legfontosabb építőköve a szocialista nemzetközi munkamegosztás hosszú távú fejlesztési stratégiájához való tudatos kapcsolódásunk.

A szocialista országokkal folytatott együttműködés változó feltételei, új hatóerői, a korábbinál kölcsönösen szigorúbb követelményeket támasztanak egymás iránt.

A szocialista országokkal, s ezen belül elsősorban a Szovjetunióval folytatott sokirányú gazdasági együttműködés számunkra nélkülözhetetlen. Ezt elsősorban az együttműködés minőségi jegyei, új lehetőségei, a szakosítási és kooperációs formák jobb kihasználása, az import erőteljes – az exporttal összehangolt – bővítése alapozzák meg. Ennek jegyében aktívan közreműködünk a KGST-integráció megújításában, az áru- és pénzviszonyok, a rugalmas vállalati együttműködési formák feltételeinek kialakításában.

A szocialista gazdasági együttműködés fejlesztését szolgálja külgazdasági szervezetünk korszerűsítése, a sajátosságokhoz jobban igazodó kereskedelmi formák megteremtése, a felhasználók importérdekeltségének erősítése, a vállalati exportelgondolások versenyeztetése, a közvetlen vállalati kapcsolatok és a közös vállalatok létesítése.

A fejlett tőkés és a fejlődő országokkal folytatott együttműködésben a kormány támogatja a tartós kooperációs termelési együttműködések, az új termékek bevetését, a pótlólagos piaci lehetőségek feltárását, a vállalkozó típusú külkereskedelmi tevékenységet.

A kormányzat növeli az egyes partnerországokkal, valamint a nemzetközi és regionális szervezetekkel kapcsolatos gazdasági diplomácia határfokát. Határozott kereskedelempolitikai lépéseket tesz termékeink piacra jutási feltételeinek javítása, a megkülönböztető elbánás és a vámhátrányok csökkentése érdekében. Az árfolyam-,

hitel-, adó-, beruházáspolitikai eszközeivel erőteljesebben ösztönzi a gazdaság konvertibilis exportteljesítményeit. Az exportcélú termelés és szolgáltatás importigényeit elsősorban a devizahozam arányában elégíti ki.

A külgazdasági szervezet továbbfejlesztése, tevékenységük összehangolása a kormányzati munka kiemelt feladatát jelenti.

Jelentős többletdeviza-forrás még a szolgáltatásexport, az idegenforgalmi kapacitások – főként a gyógyturizmus – bővítése és minőségi fejlesztése.

III

Gazdaságirányítás, tervezés, piacépítés

A gazdaság működési rendszerét a tapasztalatokra építve, a kibontakozás követelményeit szem előtt tartva, a kormány összehangoltan fejleszti tovább.

1. A kormány felelőssége elsősorban a gazdaság- és társadalompolitika kialakítására, a főbb népgazdasági arányok és struktúrapolitikai célokra, a szocialista elosztási elvek érvényesítésére, az ezekhez szükséges eszközrendszer megteremtésére, a piac szabályozására és ellenőrzésére terjed ki. A gazdasági célok elérése, az egyensúlyi zavarok elhárítása esetenként a közvetlen beavatkozást is indokolttá teszi.

A kormány irányító tevékenységét, szervezetét korszerűsíti, összehangba hozza a társadalom és a gazdaságpolitika, valamint a gazdasági mechanizmus követelményeivel. Egységes, összehangolt, az Országgyűlés által ellenőrizhető irányítást valósít meg. Elő kívánja segíteni a törvényhozó tevékenység kiteljesedését. Munkájában növeli a nyíltságot és határozottságot, s fokozottan kíván támaszkodni a társadalmi és érdekképviselői szervekkel folytatott együttműködésre. Támogatja az állampolgárok, a gazdasági szervezetek önkormányzatának az osztársadalmi érdekekkel összhangban levő bővülését.

A Minisztertanács folyamatos döntési, irányító, szervező és ellenőrző tevékenységet fejt ki a reá háruló feladatok végrehajtására. A kormányzati szervek, az ágazati és funkcionális minisztériumok, országos hatáskörű szervek munkamegosztását, felelősségét és hatáskörét úgy fejleszti tovább, hogy működési területükön önállóbb, felelősségteljesebb irányítás végzésére legyenek képesek. Kisebb

létszámú, felkészültebb és eredményesebben dolgozó szervezetekre van szükség. A tevékenységi körök felülvizsgálata alapján fokozatosan végrehajtjuk az ehhez szükséges szervezeti és intézményi változtatásokat.

A kormány külön program alapján foglalkozik a nem közvetlenül termelő területek tevékenységének korszerűsítésével, a lakosság közérzetét befolyásoló igazgatási szabályozások egyszerűsítésével. Ez is segíti a költségvetési, igazgatási szervek létszámának és működési költségeiknek csökkentését.

2. A társadalom előtt álló döntési változatok meghatározása, a prioritások kijelölése és összehangolása, az elhatározott programok megvalósítását jobban szolgáló eszközrendszer kialakítása a népgazdasági tervezőtevékenység továbbfejlesztését igényli.

Növekszik a jelentősége a stratégiai célokat, társadalmi programokat meghatározó közép- és hosszú távú tervezőmunkának. Az éves tervezés szerepe is nő, s a változó gazdasági feltételek, célok, feladatok és az eszközök összehangolása révén elősegíti a stratégiai célok, a kormányzati program megvalósulását.

A tervezőmunka fejlesztése elsősorban a gazdasági, valamint a jövedelmi, pénzügyi folyamatok megalapozottabb, összehangoltabb alakítására, az előrejelzések, a külgazdasági lehetőségek és hatások, a vállalatok és a fogyasztók várható viselkedésének feltárására, a piac működésére, a népgazdasági és vállalati tervezőmunka szervezettebb összekapcsolására törekszik. A tervezésnek alkalmasnak kell lennie a változó, nem mindig előrelátható feltételekhez való rugalmas alkalmazkodásra.

3. Kiépíti és kibontakoztatja a szabályozott piaci mechanizmusokat. Ennek érdekében bővíti, aktívan alkalmazza a monetáris eszközöket. Felszámolja a részletekbe menő, aprólékos szabályozást és kötöttségeket. A megvalósuló adó-, ár- és bérreform, a tulajdonosi formák fejlesztése növeli a gazdasági tisztánlátást, erősíti nyereség-orientációs szerepét. Erőteljesebben ösztönző és kényszerítő érdekeltiségi viszonyokat teremt a vállalatok, az intézmények és az egyének számára, gondoskodik arról, hogy a külpiaci feltételek változásai közvetlenül és maradéktalanul érvényesüljenek a gazdasági élet minden területén.

4. A kormány egyszerűsíti, tartós alapokra helyezi a vállalatok, intézmények, vállalkozások és a lakosság pénzügyi kapcsolatait a költségvetéssel.

Új, egységes általános forgalmi adó életbeléptetését kezdeménye-

zi, s egyidejűleg megszünteti a vállalati vagyoadót, felhalmozási adót, béradót és mérsékli a nyereséget terhelő elvonásokat, ugyanakkor csökkenti a még meglevő különféle vállalati támogatásokat. Megszűnnek az elkülönített vállalati pénzalapok.

A költségvetés bevételeinek jelentős hányada a forgalmi adóból fog származni. Ez megteremti az árak kétszintűségét, kikényszeríti a termelői és fogyasztói árak együttmozgását. Ily módon javul a vállalatok költségérzékenysége és érdekelttsége a teljesítmények fokozásában.

A kormány javasolja az egységes személyi jövedelemadó bevezetését. Ez biztosítja, hogy az állampolgárok hozzájárulása a közkiadásokhoz valóságos jövedelmeikkel arányos legyen, s világossá teszi mindenki számára, hogy mekkora terhet visel a közösség érdekében. Az igazságos közteherviselést egyes szociálpolitikai kedvezmények is szolgálják. Az áttérés során a főmunkaidőből származó jövedelmek nem csökkennek.

A kis- és magánvállalkozás adózása – az egyenlő teherviselés alapján – az általánosan érvényes követelményekkel összhangban alakul. A kormány az adófegyelmet, a láthatatlan jövedelmek ellenőrzését minden törvényes eszközzel erősíti.

5. A pénzügyi eszköztár bővül, hatása és az egyes eszközök összhangja erősödik.

A gazdaság pénzellátását, a jövedelmi folyamatok alakulását differenciáltabb eszközökkel és módszerekkel kell irányítani, növelni kell az önszabályozó pénzügyi mechanizmusok szerepét.

A költségvetés újraelosztó szerepe a gazdasági szférában csökken, a tartós és átmeneti hiányok fedezése fokozatosan tartós megtakarításokra, jegybankon kívüli forrásokra is épül. A pénzmennyiség szabályozása – nagyobb önállósággal – a jegybank funkciója, amelyet a folyamatos pénzügyi egyensúly fenntartása jegyében a tartalékréta, a viszontleszámítolás, a kereskedelmi bankok pénzellátása, a kamatpolitika és az árfolyampolitika eszközeivel lát el. A kereskedelmi bankok tevékenysége szélesedik, megszűnik a vállalati és lakossági betét- és hitelműveletek elkülönült szabályozása.

A különböző jövedelemtulajdonosok megtakarításának ösztönzésére, a szelektív fejlesztéspolitika céljait szolgáló eszköz- és forrását-csoportosítás élénkítésére átfogó intézkedésekre kerül sor. A kamatpolitika, a tartós befektetést célzó eszközök alkalmazásának kiszélesítése növeli a vállalatok és az állampolgárok megtakarításait. Eze-

ket a bankok közvetítésével piacképes termelésfejlesztésekre lehet fordítani.

6. A munkaprogram megvalósításának egyik fő eszköze a piaci mechanizmusok és a verseny kiteljesítése, a tőkejavak szabadabb áramlása feltételeinek megteremtése.

A hatékony gazdálkodás alapvető feltétele a kiegyensúlyozott árupiaci viszonyok megteremtése, majd folyamatos megőrzése. Ennek szolgálatába kell állítani az ármechanizmust, a termékforgalom szabályozását, a termelési és forgalmazási profilkööttségek feloldását, a szerződéses fegyelem erősítését, a versenyszabályok tisztaságát. A kormány széleskörűen felszabadítja a termelői árakat, a vállalkozási lehetőséget a termékforgalom, az export és az import, valamint a bel- és külkereskedelmi profilkööttségek megszüntetésével általánossá teszi. A külső és belső piaci érdekeltség összhangját, az egyensúlyi arányokat az árak és az árfolyam együttes hatása szabályozza. A hatékony piacfelügyelet működtetése, a forgalmi folyamatok kereskedelmi módszerekkel való befolyásolása, a szocialista gazdasági együttműködés szervezése állami feladat, amely szerves részét képezi a kiegyensúlyozott árupiaci viszonyok kialakításának.

A piac kibontakoztatását a gazdálkodás valamennyi területén egyidejűleg összehangoltan, de fokozatosan, programszerűen kell megvalósítani.

a) Az adó- és árreform bevezetésekor elkerülhetetlen a szigorú monetáris politika alkalmazása, a költségvetési deficit leépítése és a felszámolási törvény következetes érvényesítése.

Állami szanálásra csak kivételesen indokolt esetben kerülhet sor. A nagyarányú ár- és jövedelemmozgások mellett így lehet elejét venni az inflációs tendenciák erősödésének.

b) Viszonylag széles körben — mindazon termékek termelői esetében, amelyek nincsenek a hazai piacon monopolhelyzetben —, sor kerülhet az árak teljes felszabadítására. 1988-ban átmenetileg szükségessé válik az ár- és bérgazdálkodás fokozott állami ellenőrzése.

c) Olyan árfolyampolitikát kell folytatni, amely kifejezésre juttatja a gazdaság reális versenyképességét, ösztönzi a versenyképes exportot és az ésszerű importhelyettesítést. Ez mindenekeelőtt a versenyszférában javíthatja az importgazdálkodás kiegyensúlyozottságát.

d) Az eszközök kiterjedtebb áramlásának feltétele a tulajdonosi érdekeltség önálló megjelenítése, a tulajdonosi formák bővítése, együttműködése, vagyonérdekelt intézmények és szervezeti formák

létrejött. Ezt szolgálja a társulási jogszabályok továbbfejlesztése, a vállalati törvény módosítása, a magánszemélyek vállalkozási lehetőségeinek szélesítése, a kereskedelmi és termelő vállalkozások integrálódása, a külföldi működő tőke bevonásának ösztönzése.

e) A kormány bízik abban, hogy a vállalati tanácsok, a vállalatok és intézmények vezetői felelősségüknek és hatáskörüknek megfelelően az új adórendet és más eszközöket a munkaprogramban megfogalmazott gazdaságpolitikai célok, a gazdaságos piacképes termelés és a valós teljesítmények növelésére használják fel.

IV

A lakosság életszínvonala, társadalmi-szociális gondoskodás, területfejlesztés

1. A nemzeti jövedelem elosztásában a következő években előnyben kell részesíteni a külgazdasági egyensúlyi és termeléskorszerűsítési követelményeket, ezért a közösségi és a lakossági fogyasztás színvonalának megőrzéséhez lényeges teljesítménytöbbletekre van szükség. E többletek létrejöttéig átmenetileg a lakossági fogyasztás és a reáljövedelmek mérséklődésével kell számolni.

A kormány célja, hogy a dolgozók keresetei jobban igazodjanak tényleges teljesítményükhöz. Ez gazdasági hajtóerőt jelent, ösztönöz a teljesítmények növelésére és egyben a társadalmi igazságosság érvényesítését is szolgálja.

A munka szerinti elosztás erősítése érdekében, a gazdasági feltételekkel összehangoltan, fokozatosan úgy módosítja a bérek szabályozását, hogy ösztönözzön a munkaerővel való takarékos gazdálkodásra, lehetőséget teremtsen a dolgozó kollektívák és a munkavállalók számára az adottságoknak megfelelő, ösztönző érdekeltségi viszonyok és javadalmazási formák kialakítására.

Lehetővé teszi és garantálja az egyéni és csoportos vállalkozói tevékenység fejlődését és megfelelő elismerését. Olyan vállalkozási, tőke- és jövedelemérdekeltségi formákat alakít ki, illetve fejleszt tovább, amelyek fokozottan ösztönöznek a lakossági megtakarítások növelésére és termelési célú felhasználására.

A mai egyensúlyi viszonyok miatt elkerülhetetlen a fogyasztói ár-színvonal emelkedése. Az 1988-ra tervezett átcsoportosítással és adóreformmal összefüggő jelentősebb árváltozásokat követően az árszintemelkedés – a gazdasági teljesítmények javulásának függvé-

nyében – mérséklődhet. Az alapvető fogyasztási cikkek és szolgáltatások áremelkedését a kormány a feltétlenül indokolt mértékre korlátozza, a többi árát a keresleti–kínálati viszonyok határozzák meg. Jövedelempolitikai intézkedésekkel összehangoltan sor kerül majd a gazdaságilag és társadalompolitikailag indokolatlan fogyasztói ár-támogatások felszámolására. Ilyen támogatásokat a kormányzat csak néhány alapvető szolgáltatás körében, a főbb egészség- és kultúrpolitikai célokkal, a gyermeknevelés segítségével összefüggően kíván fenntartani.

A kormányzat határozott törekvése, hogy a fogyasztási árukínálat változatlanul megfelelő színvonalú, minőségű és választékú legyen. Intézkedéseket tesz a kereskedelmi és szolgáltató hálózat differenciált továbbfejlesztésére, a fogyasztói piac egyensúlyának és működésének hatásosabb állami ellenőrzésére.

2. Az ország dolgozóinak képzettsége, tapasztalata lehetővé teszi a gazdasági szerkezet korszerűsítésének a felgyorsítását. A szerkezeti változások megvalósítása azonban több munkahelyváltoztatást igényel a vállalatokon belül, a gazdaság különböző ágazataiban, szektoraiban, és azok között, a népgazdaság egészében. A gazdaságirányítás feladata a megfelelő mobilitást biztosító feltételrendszer kialakítása.

Helyenként átmeneti foglalkoztatási, elhelyezkedési feszültségek keletkezésével is számolni kell. Ezért a kormány olyan rendszert alakít ki, amely a társadalom minden tevékeny, dolgozni akaró tagja számára segítséget nyújt új munkahely megszerzéséhez. Az átállási időszakban garantálja a szociális biztonságot, a vonatkozó jogok és lehetőségek érvényesítését.

A gazdasági szerkezet változásai – kisebb feszültségekkel – lehetővé teszik a korszerűbb képzettséggel rendelkező fiatalok elhelyezkedését, munkábalépését. A kormány foglalkoztatáspolitikai alapot hoz létre, kiterjeszti az átképzési és elhelyezkedési támogatást, ösztönzi a változatos és rugalmas munkavállalási formákat, esetenként kezdeményezi és támogatja a munkahelyteremtő, hatékony beruházásokat. Számít arra, hogy a helyi tanácsok – aktívabb foglalkoztatáspolitikai gyakorlatot folytatva – sokoldalúbban használják ki a már most is meglevő szervezési, szervezeti és anyagi lehetőségeket (beruházások és munkaerő-gazdálkodás koordinálása, munkaerő-közvetítés, közhasznú munka stb.).

3. A gazdasági stabilizáció, egyben a későbbi kibontakozás megalapozása is kiegyensúlyozottabb szociális viszonyokat követel.

A kormány megújítja a szociálpolitikát. Gazdasági és társadalmi viszonyainknak megfelelő felelősségmegosztás felé haladva, az állami feladatok megvalósításán kívül számít a családok és az egyén felelősségvállalására. Az eszközök átcsoportosítása révén a leginkább indokolt területeken javítja a szociális viszonyokat. A központi és helyi eszközöket – a fogyasztói árváltozások réteghatásait is figyelembe véve – elsősorban a gyermekes családok, az idős korúak, a hátrányos helyzetűek ellátásának javítására indokolt összpontosítani.

A társadalombiztosítás területén a kormány célja, hogy a normatív ellátásokat kiegészítő kedvezmények és juttatások jobban igazodjanak a családok szociális helyzetéhez és változásaihoz. Az ellátási minimumok, a rendszeres szociális segélyek folyamatosan emelkednek.

A foglalkoztatáspolitikával is összehangolva a kormány 1988-ban törvényjavaslatot terjeszt elő a nyugdíjrendszer változtatására. A tervezett változások célja, hogy elősegítse az alacsony nyugdíjjal rendelkezők helyzetének javítását, a nyugdíjak reálértékének fokozatos megőrzését, az ehhez szükséges források oly módon történő megteremtését, amely tekintettel van az adott időszak gazdasági helyzetére, az aktív korú lakosság terheire, a foglalkoztatás szempontjaira. Nagyobb szerepet kap a kiegészítő egyéni nyugdíjbiztosítás. Az időskorúakról való gondoskodás a gondozást és ápolást nyújtó állami és társadalmi intézményhálózat bővítésével is fejlődik.

Család- és népesedéspolitikai céljaival összhangban a kormány a következő években fokozatosan megteremti a családi pótlék vásárlóértékét megőrző rendszert, kiterjeszti a családi pótlék, a gyermekgondozási díj és segély folyósítását. Megszünteti a gyermekintézményi térítési díjrendszer és a gyermekgondozási segélyrendszer indokolatlan különbségeit. A legrászorultabb családok fokozott helyi és központi támogatásban részesülnek.

A szociálpolitika szervezeti rendszerében ésszerűbb munkamegosztásra van szükség a központi és helyi szervek között. A kormány a központilag szabályozott szociálpolitikai rendszerek korszerűsítésével egyidejűleg növeli a tanácsok szociálpolitikai jogkörét és erőforrásait. A kormány fokozottan számít az önkéntes lakossági, társadalmi, egyházi stb. szociális gondozási kezdeményezésekre. Erősíteni szükséges a szociális tevékenység családközpontúságát, jobban figyelembe kell venni az egyéni rászorultságot és a valóságos gon-

dozási igényeket, fokozatosan kiépül a családsegítő központok országos hálózata.

A lakosság egészségi állapotának javítását széles körű, az állami és társadalmi intézményekre, valamint az állampolgári felelősségre egyaránt építő egészségmegőrzési program szolgálja. A kormány gazdaságfejlesztési és gazdaság szabályozási munkájában alapvető követelményként érvényesíti a megbetegedésekben, halálozásokban szerepet játszó civilizációs ártalmak csökkentését, kialakulásuk megelőzését, az egészséges életmód feltételeinek megteremtését. A sport is az egészséges életmód kiteljesedését, az ifjúság edzettségének növelését szolgálja.

A kormány az egészségügyi ellátás területén fokozatosan olyan szervezeti, működési, érdekeltégi és finanszírozási rendszert alakít ki, amely lehetővé teszi az állami egészségügyi ellátás emberi, anyagi és pénzügyi erőforrásainak hatékonyabb hasznosítását. A fejlesztés elsősorban a korszerű technikai feltételek megteremtésére irányul. A kormány a családi gondozás lehetőségeinek bővülésével is számol.

Az elkövetkező időszakban is elengedhetetlen a dolgozók egészségének, testi épségének megóvása, a munkavédelem követelményeinek maradéktalan betartása, a műszaki-gazdasági feltételekkel összhangban álló biztonságos és egészséges munkakörülmények megteremtése.

4. A kormány a lakásépítési és -gazdálkodási, a lakáspiaci rendszer továbbfejlesztésével segíti a lakáskörülmények javítását. A következő három évben lakásépítéssel, felújítással, és a minőségi cseréket is számítva, előreláthatóan összességében kb. 550–600 ezer család lakáshelyzete változik kedvezően. Elsősorban a fiatal házasok és a gyermekes családok lakáshelyzetének javítását indokolt előtérbe állítani.

A korábbinál szűkebb körben, a szociális szempontokat fokozottan érvényesítő elosztással folytatódik az állami bérlakásépítés. A leadott bérlakások után fizetendő térítések növelésével is bővül az újra elosztható bérlakások száma. A tanácsi lakásgazdálkodás korszerűsítése keretében kedvezőbbé válnak a lakáscserék szervezési és pénzügyi feltételei. A tanácsok a személyi tulajdonú lakásépítéshez és -vásárláshoz szélesítik a helyi támogatásokat, így a jelenleginél több rászoruló család kaphat segítséget.

Lakásépítés esetén a kormány – az eltartottak számától függően differenciált mértékben – a szociálpolitikai kedvezmény növelésével

ellensúlyozza az építőanyagok ártámogatásának megszüntetését. A kedvezményes lakásépítési és -vásárlási kölcsönök felső határa emelkedik, a kamatkedvezmények differenciálódnak, a lakásépítést szolgáló megtakarítások adókedvezményben részesülnek. A hitelpolitikai eszközök és a kedvezmények mindenekelőtt a fiatal házasok és a többgyermekes családok lakáskörülményeit javítják.

Támogatást kapnak a különböző társulási formákban üzleti alapon működő lakásépítő és -forgalmazó vállalkozások. A kormány az állami ellenőrzés fokozásával is fellép a visszasságokkal és spekulációs jelenségekkel szemben.

5. A kormány időszerű gazdaságpolitikai feladatai és társadalompolitikai céljai megkövetelik a társadalom általános, s különösen munka- és magatartási kultúrájának emelését. Egyik feladatunk a kulturális intézmények működése gazdasági feltételeinek javítása. Az oktatási rendszer tervezett átfogó korszerűsítésén kívül jobban kell hasznosítani tömegkommunikációs eszközeinket, a rádiót, a televíziót, a sajtót, a gyorsan fejlődő film és videózás lehetőségeit, valamint a közösségi művelődés hagyományos, de folyamatosan megújítandó formáit (könyvtárak, múzeumok, művelődési házak és klubok, művelődési mozgalmak stb.). A kormány továbbra is feladatának tekinti a kulturális értékeket teremtő szocialista elkötelezettségű, humánus célokat szolgáló művészi alkotó tevékenységek hatékony támogatását, ugyanakkor – törvényeinkre támaszkodva – fellép a szocialista erkölcsöt, értékeket sértő tevékenység ellen.

6. A kormány tudatában van fokozott felelősségének a környezet megőrzésében, a környezeti károk megelőzésében, mérséklésében. Intézkedéseket tesz a lakosságot közvetlenül veszélyeztető ártalmak elhárítására, a veszélyes hulladékok megfelelő kezelésére, a légszennyezés mérséklésére, valamint az ivóvízbázisok védelmére. Gondoskodik arról, hogy az új fejlesztéseknél a környezeti és környezetvédelmi szempontok érvényesüljenek. A környezetkárosítókat szigorú szankciók sújtják.

7. A kormányzat területfejlesztési politikáját egyidejűleg formálja a gazdaságilag átlagosnál hatékonyabb régiók gyorsabb, a differenciálódás irányába mutató fejlődése, valamint az eltérő feltételekből származó különbségek mérséklése, az elmaradott térségek felzárkózásához szükséges kormányzati segítség igénye. A tanácsai gazdálkodás megújuló rendszerében a kormányzat a fejlesztési lehetőségeket a gazdasági teljesítményekhez igazító szabályozással alapozza meg, a támogatásokat pedig elsősorban az adott térségek, gazda-

sági szerkezetek korszerűsítéséhez, a foglalkoztatási nehézségek leküzdéséhez nyújtja. Külön figyelmet fordít a kisebb települések népességmegtartó képességének erősítésére. A tanácsok feladata a gazdaságilag és társadalmilag eredményesebb, demokratikusabb együttműködési és részvételi formák kialakítása a területi fejlesztési döntésekben, a területi érdekek határozott képviselője, közvetítője az országos politika alakításában.

A következő évek nehéz erőpróba elé állítják társadalmunkat. A kormány eltökélt szándéka, hogy minden rendelkezésre álló eszközzel megoldja a társadalmi-gazdasági kibontakozás alapjainak megteremtéséből reá háruló feladatait.

A kormány munkaprogramjában megfogalmazott célok, fő irányok és feladatok – a mértékeket, a szükséges cselekvési sorokat és intézkedéseket illetően – az éves népgazdasági tervekben fogalmazódnak meg.

Néhány kiemelt központi feladatra – így a termelési szerkezet átalakítását előmozdító, a ráfordításokat csökkentő központi programokra, a szociálpolitika és nyugdíjrendszer megújítására, az oktatás korszerűsítésére, a lakásgazdálkodás módosítására, az állami irányítás, s a közigazgatás ésszerűsítésére, a tulajdonformák fejlesztésére, az érdekelt társadalmi szervek bevonásával – külön cselekvési programokat alakít ki.

A kibontakozás hosszabb távú, 1990 utáni feladatait majd a VIII. ötéves terv tartalmazza, amelynek előkészítését a kormány 1988-ban megkezdi.

A kormány munkaprogramjának megvalósítása elsősorban a Minisztertanács feladata, de nem nélkülözheti a társadalmi élet minden szereplőjének, az irányító szervezeteknek, vállalatoknak, intézményeknek és az egyéneknek a cselekvő támogatását sem. A közös cselekvéssel megvalósuló munkaprogram következetességet és céltudatosságot követel a társadalmi élet minden területén.

Szükség van a közgondolkodás és a szemlélet lényeges megújítására, a társadalmi demokrácia erősödésére, a program céljainak megvalósulását segítő politikai légkör kialakítására. Elengedhetetlen feltétel a kormányzat és a lakosság, a gazdálkodó szervezetek és a gazdaságirányítás közötti cselekvési egység megteremtése.

A kormányt az a meggyőződés vezérli, hogy munkaprogramja

megvalósítható, mert a végrehajtásban támaszkodhat a nemzeti összefogásra, a szocializmus építésének eredményeire, az elkövetett hibákból levonható tanulságokra. Számíthat a társadalomnak a jövő érdekében hozandó áldozatvállalására, a dolgozó emberek munkájára, tenniakarására és kezdeményezőképességére.

20_

Fit